

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Václav Janeček

SANKČNÍ ASPEKTY NÁHRADY ŠKODY
(právně-komparativní analýza)

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Karel Beran, Ph.D.

Katedra: Katedra teorie práva a právních učení

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): červen 2013

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. 6. 2013

.....
Václav Janeček

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji zejména svému vedoucímu, doc. JUDr. Karlu Beranovi, Ph.D. za laskavou pomoc při vypracování tohoto textu, za cenné rady a připomínky, bez nichž by předkládaná práce nevznikla.

Dále bych chtěl poděkovat Dr. Marku Daviesovi (University of Sussex), který se mnou konzultoval řadu aspektů sankční náhrady škody v anglickém právu, a umožnil mi tím mnohem širší pohled na věc.

Za trvalou akademickou podporu pak můj dík patří též Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, a to zejména Katedře teorie práva a právních učení, pod jejíž patronací byl tento výzkumný projekt realizován a která mi umožnila vycestovat na University of Sussex ve Velké Británii, kde jsem mohl lépe proniknout do problematiky anglického pojetí náhrady škody.

Konečně chci poděkovat také své přítelkyni, rodině a přátelům za lidskou podporu a trpělivost.

Vzor citace dle ČSN ISO 690:

JANEČEK, Václav. *Sankční aspekty náhrady škody (právně-komparativní analýza)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013. 66 s. Vedoucí práce Karel Beran.

JANEČEK, Václav. *Punitive Aspects of Damages (legal and comparative analysis)*. Prague: Charles University in Prague, 2013. 66 p. Supervisor Karel Beran.

Podle právního stavu ke dni 10. 6. 2013

ABSTRAKT

České soudy se pravidelně potýkají s otázkou, kdy, v jaké výši a na základě jakých faktorů je třeba poškozenému přiznat tzv. přiměřené zadostiučinění. Přiměřené zadostiučinění coby forma náhrady škody má primárně roli kompenzační. Přesto se u nás objevují určité indicie, podle kterých může náhrada škody naplňovat i jiné legitimní cíle, a to kupříkladu preventivní či sankční. Tento názor byl ostatně v nedávné době výslovně potvrzen i Ústavním soudem či Nejvyšším soudem ČR.

Preventivní a sankční princip náhrady škody je doktrinálně spojován především se specifickým institutem angloamerického práva, tzv. sankční náhradou škody. České soudy ale prozatím připustnost sankční náhrady škody bez jakéhokoliv hlubšího odůvodnění odmítají. Podle autora pramení tento dogmatický přístup patrně z nesprávného a pouze parciálního chápání tohoto institutu. Autor se ve svém textu snaží čtenáři představit sankční náhradu škody v její skutečné podobě, a to zejména v kontextu současného anglického a českého práva, aby tak ukázal, že odmítavý přístup našich domácích soudů není vždy zcela na místě.

Samotná studie nejprve ve světle relevantní judikatury shrnuje platné anglické právo v této oblasti a zároveň jej kriticky srovnává s českou úpravou. Zde se ukazují některé zásadní podobnosti českého i anglického pojetí náhrady škody. Další část zasazuje sankční náhradu škody do širších souvislostí, které jsou nezbytné k jejímu adekvátnímu uchopení, a poukazuje na její obecné aspekty a systematické zakotvení. V neposlední řadě se autor ve svém textu částečně věnuje též příslušné evropské úpravě tohoto soukromoprávního instrumentu.

Klíčová slova: náhrada škody, přiměřené zadostiučinění, sankční náhrada škody, common law, prevence, soukromoprávní odpovědnost, vindikace, rehabilitace

ABSTRACT

Czech courts regularly deal with a question of so-called just satisfaction; particularly, when, on what basis, and how much should be awarded. Just satisfaction, as a form of damages, is primarily compensatory. However, there are some indications that it is perfectly legitimate for law of damages to pursue also another aims than compensation such as prevention or punishment. This view was recently upheld by the Czech Constitutional Court and the Highest Court of the Czech Republic.

According to doctrinal approach, it is the domain of punitive or exemplary damages as a specific Anglo-American instrument that covers these two principles (prevention and punishment). Still, the Czech Civil courts consistently refuse to award exemplary damages albeit they do not provide us any sound argumentation. The author of this article suggests it is inaccurate and only partial understanding of exemplary damages that causes the current judicial refusal of them. While focusing on current English and Czech law, the author in his article describes exemplary damages in great detail with respect to their theoretical, conceptual and systematic position. Subsequently, he shows that the negative attitude of the Czech courts is not always appropriate.

First, looking at relevant case law, the article characterises what the current English law on exemplary damages is, and it also critically compares this law with the Czech legal system. Here we can see some crucial similarities between the two. In the following part, the author characterizes exemplary damages in a broader context, which is necessary for adequate understanding, and he reveals some general aspect of exemplary damages alongside with its position in the system of damages. Besides, the author also looks at applicable European law and its current trends.

Key words: damages, just satisfaction, punitive damages, exemplary damages, common law, prevention, civil liability, vindication, rehabilitation

OBSAH

PODĚKOVÁNÍ	i
ABSTRAKT	iii
ABSTRACT.....	iv
OBSAH.....	v
1. ÚVOD	1
2. ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ	4
2.1. <i>Vypočítavé jednání škůdce za účelem zisku, který dostatečně přesáhne výši případné kompenzace za vzniklou škodu</i>	6
2.1.1. Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09.....	8
2.1.2. Zvýšená vs. sankční náhrada škody	11
2.1.3. Sankční náhrada škody jako ultima ratio civilního postihu	17
2.1.4. Prolínání civilního a trestního práva	24
2.1.5. Proč by měl poškozený dostat více, než byla jeho ztráta?	25
2.2. <i>Represivní, svévolné či protiústavní jednání úřední osoby</i>	27
2.3. <i>Sankční náhradu škody výslovně připouští zákon</i>	31
3. POJEM A FUNKCE SANKČNÍ NÁHRADY ŠKODY.....	32
4. ANGLICKÝ SYSTÉM NÁHRADY ŠKODY	39
5. VÝVOJ SANKČNÍ NÁHRADY ŠKODY	44
5.1. <i>Vývoj v Anglii</i>	44
5.2. <i>Další vývoj v českém právu</i>	46
5.2.1. Pojem přiměřeného zadostiučinění de lege lata	46
5.2.2. Náhrada škody na zdraví.....	50
6. EVROPSKÁ ÚPRAVA	52
6.1. <i>PETL</i>	52
6.2. <i>Nariženi Řím II.</i>	54
7. SHRUTÍ	55
SEZNAM POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ	59
JUDIKATURA	60
BIBLIOGRAFIE.....	62
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	66

1. ÚVOD

Předkládaná komparativní studie zabývající se sankční náhradou škody v Anglickém *common law* vznikla v průběhu let 2012 a 2013 jako součást specifického vysokoškolského výzkumu pod pojmem „Institut právní odpovědnosti a jeho recentní proměny“, který je registrován pod č.: SVV 264 402. V rámci tohoto projektu jsem vypracoval odborný článek „K přípustnosti sankční náhrady škody“,¹ z něhož v této práci vycházím. V letošním roce byl následně v rámci programu „Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu“, který je registrován pod č.: SVV 266 410, vytvořen další text, v němž obecně analyzuji anglický institut sankční náhrady škody a z něhož zde rovněž vycházím.²

Jak jsem již naznačil, zabývám se v této práci sankční náhradou škody (*exemplary damages*), a to v podobě, jak jí najdeme v současném anglickém právu. Především proto, že se zde přes blízkou, zejména historickou souvislost se nevěnuji sankční náhradě škody v právu Spojených států amerických (*punitive damages*).³ Cílem mojí studie je tak srovnání anglického a českého práva v oblasti sankčních aspektů náhrady škody. Z povahy *common law*, tj. soudcovského práva, přitom vyplývá další omezení, a to ve vztahu k novému občanskému zákoníku. Jelikož je anglický institut sankční náhrady škody zakotven primárně v samotných soudních rozhodnutích, srovnávám jej zejména s dosavadním českým právem, u něhož lze přihlídnout též k domácí judikatuře.

Terminologicky v této práci vycházím z anglického *common law*, přičemž zejména ve čtvrté části (Anglický systém náhrady škody) uvádím příslušné ekvivalenty vždy v závorce.

---

¹ JANEČEK, V. (2013). K přípustnosti sankční náhrady škody. *Právní rozhledy*. roč. 21, č. 5, s. 153-159.

² Jedná se o článek „Sankční náhrada škody“, který je v současné chvíli v recenzním řízení v časopise *Právník*.

³ U nás k americkému pojetí viz KÜHN, Z. (2010). Má mít náhrada škody v soukromém právu sankční funkci? In: Havel, B. a Pihera, V. (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Praha/Plzeň: Aleš Čeněk, s. 203-216.

Institut sankční náhrady škody (*exemplary damages/punitive damages*)⁴ jsem si pro svou studii vybral především proto, že se jedná o značně kontroverzní nástroj soukromoprávní ochrany. Naprosto totiž popírá zavedené chápání náhrady škody coby náhrady kompenzační, a to nejen v českém, nýbrž i v kontinentálním právním systému. S jistou nadsázkou lze tvrdit, že poškozený zde „vydělává“ na deliktním jednání škůdce, jelikož ten je poškozenému povinen uhradit více, než je jeho skutečná ztráta. Jakkoliv se proto může zdát, že v českém právu, které je založeno na kompenzačním principu, nemá sankční náhrada škody žádné místo, není tomu tak doopravdy.

Nejvyšší domácí soudní instituce v uplynulém roce opakovaně potvrdily, že přiměřené zadostiučinění má vedle kompenzační rovněž preventivní a sankční funkci. Tyto funkce jsou ovšem tradičně spojovány právě s institutem sankční náhrady škody, jenž naše soudy výslovně odmítají. Doktrinální základ pro tento negativní postoj je však často nepřesvědčivý a zcela vágní, což může souviset s obecně nízkým povědomím o tomto institutu u nás. Z tohoto důvodu je třeba se zaměřit na otázku, co sankční náhrada škody v anglickém právu vlastně znamená, jak se vyvíjela, kdy je a kdy není přípustná a jaká je její pozice v rámci obecného systému náhrady škody. Zároveň je třeba posoudit, co jí teoreticky odpovídá v českém právu a nakolik je v našem právu institut sankční náhrady škody přípustný, případně jaké poznatky si z něj pro náš systém náhrady škody můžeme odnést.

Před započítím samotné analýzy je třeba uvést, že k institutu náhrady škody, jímž se v této práci zabývám, přistupuji primárně teoreticky. V kontrastu se stávající zákonnou úpravou náhrady škody tak pod pojmem náhrady škody rozumím náhradu majetkové i nemajetkové újmy, coby dvou základních druhů ztráty poškozeného. Úzké pojetí škody, které se v platném právní úpravě objevuje a která nezahrnuje nemajetkovou újmu, je ostatně jedním z vytýkaných nedostatků naší koncepce.⁵ Z hlediska teoretického lze

---

⁴ Pojmy *exemplary damages* a *punitive damages* označují tentýž institut, třebaže anglické *common law* preferuje termín *exemplary* a americké termín *punitive*.

⁵ ELISCHER, D. (2009). Nové i staronové jevy v deliktním právu – vybrané aktuální otázky v právu odpovědnosti za škodu. In: Pauknerová, M. a Tomášek, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století – Proměny soukromého práva*. 4.sv. Praha: Karolinum, s. 148 či ELISCHER, D. (2008). Náhrada nemajetkové újmy de lege ferenda s ohledem na současné trendy deliktního práva. *Právník*. roč. 147, č. 10, s. 1101-1107. Přiměřené zadostiučinění coby součást náhrady škody není obsažena např. ani v KOBLIHA, I. a ELISCHER, D. (2012). *Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona*. Praha: Leges; či ve VOJTEK, P. (2009). *Přehled judikatury ve věcech náhrady škody*. Praha: ASPI.

přesto obojí ztrátu považovat za škodu a veškeré druhy náhrad spjaté s touto škodou (tedy např. i přiměřené zadostiučinění) lze považovat za různé formy právního institutu náhrady škody.

Zároveň bych rád předznamenal jednu zásadní terminologickou poznámku. Pojem sankce lze chápat v širším a užším smyslu. V širším smyslu se jedná o sankci jako následek porušení primární povinnosti. Tak klasicky hovoří právní teorie o odpovědnosti jako o „sekundární právní povinnosti sankční povahy.“⁶ Z tohoto úhlu pohledu lze náhradu škody vnímat pokaždé jako sankci. V této práci chci ale svou pozornost zaměřit na druhý, užší smysl pojmu sankce, tj. sankci jako potrestání škůdce. V užším smyslu se sankce pojí primárně s represivní funkcí odpovědnosti,⁷ přičemž ostatní funkce jako reparační, satisfakční, preventivní aj., typické právě pro sankci v širším slova smyslu, zůstávají stranou. Předmětem následujícího zkoumání proto budou sankční aspekty náhrady škody v užším smyslu, čili represivní složka tohoto odpovědnostního institutu.

V této souvislosti se přirozeně nabízí otázka, proč namísto o sankčních nehovořit rovnou o represivních aspektech náhrady škody, čímž bychom se vyvarovali předestřené dvojznačnosti. Důvodů je hned několik. V první řadě je represivní pojetí odpovědnosti tradičně spojováno s odpovědností veřejnoprávní, tedy trestněprávní či správněprávní. Ve vztahu k náhradě škody coby institutu soukromého práva je tak užití tohoto pojmu nezvyklé a v jistém smyslu zavádějící. Náhrada škody je totiž zejména kompenzačním nástrojem. Na druhou stranu, právní teorie i praxe rozeznává vícero funkcí náhrady škody, mezi něž počítá i funkci sankční ve smyslu soukromoprávní represe. Hovoří-li se ve vztahu k náhradě škody o sankčním postihu, má se tím na mysli právě represivní složka. Institut tzv. *punitive damages*, který je spjat právě s trestáním a jehož rozbořem se zde budu zabývat, se v české doktríně stabilně označuje jako tzv. sankční náhrada škody. Ve své práci proto tento úzus zachovávám a setrvávám tak při termínu sankce v užším slova smyslu.

⁶ VEČEŘA, M. – GERLOCH, A. – SCHLOSSER, H. – BERAN, K. – RUDENKO, S. (2011). *Teória práva*. 4. vyd. Bratislava: EUKÓDEX, s. 239. Shodně též např. GERLOCH, A. (2009). *Teorie práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 160; PELIKÁNOVÁ, I. (2012). *Obchodní právo. 5. díl. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu občanského zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer ČR, s. 12-13; či MARŠÁLEK, P. (2008). *Právo a společnost*. Praha: Auditorium, s. 176.

⁷ VEČEŘA, M. – GERLOCH, A. – SCHLOSSER, H. – BERAN, K. – RUDENKO, S. op. cit. v pozn. 6, s. 161-162; či MARŠÁLEK, P. op. cit. v pozn. 6, s. 177.

2. ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ

Pojem sankční náhrady škody (*punitive damages*), někdy též zvané exemplární náhrada škody (*exemplary damages*), má své kořeny v anglickém *common law*⁸ již více než 200 let. Patrně nejstarší výraznou zmínku můžeme nalézt v rozhodnutí z 18. století ve sporu *Wilkes v. Wood* (1763).⁹ Výslovně byl však tento pojem poprvé zakotven až v roce 1964 v rozhodnutí Sněmovny lordů ve věci *Rookes v. Barnard*,¹⁰ které je dodnes považováno za stěžejní pramen práva v oblasti sankční náhrady škody.

Žalobce, pan Rookes pracoval jako projektant u letecké společnosti BOAC (dnešní British Airways) a mimo to byl členem odborové asociace leteckého inženýrství. Po určitých neshodách s ostatními členy odborů se Rookes rozhodl své členství v asociaci leteckého inženýrství ukončit. Vzápětí byla svolána schůze, na níž členové odborové asociace přijali rozhodnutí o dočasném pozastavení veškeré pracovní činnosti, v případě, že Rookes nebude vyřazen z projektové kanceláře. Tento svůj záměr pak asociace oznámila vedení BOAC. To reagovalo nejprve odvoláním pana Rookese z jeho pozice a následně s ním dokonce jednostranně ukončila pracovní poměr (byť v zákonné výpovědní lhůtě). Rookes proto zažaloval tři své bývalé spolupracovníky (členy asociace), v čele s panem Barnardem, o náhradu škodu, neboť měl za to, že jejich zastrahování společnosti BOAC, které vyústilo v odvolání žalobce z jeho pracovní pozice, bylo protizákonné. Odborová asociace měla v té době sice s BOAC dohodu, podle které nemohl pracovní pozici v BOAC získat nikdo jiný, než člen této asociace, vystoupení z odborů ale podle této dohody nebylo důvodem odvolání z funkce či dokonce výpovědi. Mimo to se všichni členové odborové asociace ve svých pracovních

---

⁸ Vzhledem k rozšířenosti a rozmanitosti dnešního *common law* (precedentní systém), k němuž se v té či oné podobě hlásí zhruba tři desítky států světa, se chci v tomto textu věnovat především anglické úpravě, kterou z hlediska českého práva považuji za nejvíce relevantní. V tomto smyslu je pak třeba nezaměňovat americkou a anglickou úpravu, která se od sebe dnes již poměrně výrazně odlišuje.

⁹ *Wilkes v. Wood* (1763) 98 ER 489. V tomto případě šlo o hrubé překročení úřední pravomoci, když žalovaný šikanózním způsobem prováděl v domě žalobce prohlídku, a to aniž by k tomu měl řádný soudní příkaz.

¹⁰ [1964] AC 1129 (HL).

smlouvách zavázali, že nebudou stávkovat ani jinak ohrožovat plynulost provozu na svém pracovišti.

Soud prvního stupně dal zapravdu žalobci, a panu Rookesovi přiznal náhradu škody v celkové výši £7 500, která představovala jak složku kompenzační, tak složku sankční. Podle názoru předsedajícího soudce se v daném případě jednalo o zákeřné, úmyslné a protiprávní jednání, které je možné postihnout formou sankční náhrady škody, a porotě tak umožnil potrestat žalované přisouzením částky převyšující skutečnou újmu žalobce, tj. nad rámec kompenzační náhrady škody. Odvolací soud ale toto rozhodnutí změnil, když tvrdil, že v případě zastrašování lze delikt spáchat toliko hrozbou násilí a nikoliv pouze hrozbou porušení pracovní smlouvy. Otázce sankční náhrady škody se tak zcela vyhnul, neboť žalobu neuznal ani co do jejího základu.

Až Sněmovna lordů coby nejvyšší instance potvrdila, že žalovaný svým jednáním (samotným zastrašováním) skutečně spáchal delikt. Předchozí rozhodnutí ovšem zrušila co do přiznané náhrady škody a vrátila věc soudu prvního stupně k novému projednání. Po důkladné analýze totiž Sněmovna lordů dospěla k závěru, že tento případ nesplňuje test přípustnosti, který byl v tomto rozhodnutí prvně formulován. Význam kauzy *Rookes v. Barnard* tak spočívá v originálním a komplexním přístupu k otázce, zda deliktní jednání škůdce naplňuje podmínky k jeho potrestání formou sankční náhrady škody. Jinými slovy, zda je natolik závažné a nepřijatelné, že samotná kompenzace nepostačuje k efektivní nápravě.

Předsedající soudce Lord Devlin tu ve svém rozsáhlém odůvodnění pečlivě rozlišil tři kategorie deliktního jednání, které lze jako jediné postihnout sankční náhradou škody. Tyto kategorie jsou:

- 1) *vypočítavé jednání za účelem zisku, který dostatečně přesáhne výši případné kompenzace za vzniklou škodu;*
- 2) *represivní, svévolné či protiústavní jednání úřední osoby;*
- 3) *sankční náhrada škody je výslovně připuštěna v zákonné úpravě.¹¹*

---

¹¹ *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129 (HL), s. 1226-1227.

Na základě takto vymezených kategorií Sněmovna lordů v kauze *Rookes v. Barnard* doporučila přiznat žalobci pouze kompenzační náhradu škody, neboť jednání žalovaných nespadlo ani pod jednu z nich.¹²

Přestože tedy Sněmovna lordů ve věci *Rookes v. Barnard* sankční náhradu škody odmítla, bylo velice důležité, jak ke svému závěru dospěla. Vyslovením tří uvedených kategorií zcela jasně vymezila hranice tohoto institutu a dala tím vzniknout jeho moderní podobě. Toto rozhodnutí se brzy nato stalo nejvyšší právní autoritou v otázce přípustnosti a úlohy sankční náhrady škody. Poprvé zde totiž byly vymezeny teoretické základy sankční náhrady škody, a to na základě analýzy pojmu sankční náhrady škody a zobecněním předchozí judikatury. Všechny tři kategorie jsou dodnes v anglickém *common law* výlučným titulem k přiznání sankční náhrady škody. V další části se tak blíže zaměřím na jednotlivé kategorie, a to i ve srovnání s českým právem.

2.1. Vypočítavé jednání škůdce za účelem zisku, který dostatečně přesáhne výši případné kompenzace za vzniklou škodu

První kategorie sankční náhrady škody, která je svým rozsahem patrně nejširší a z hlediska soukromého práva také nejzajímavější, postihuje 'vypočítavé jednání za účelem zisku, který dostatečně přesáhne výši případné kompenzace za vzniklou škodu'. Zcela jednoduše řečeno zde právo škůdci ukazuje, že jej nelze beztrestně porušovat. Sankční náhrada škody je namístě tam, kde je nezbytné poučit škůdce, že deliktní jednání se nevyplácí.¹³ Opačný přístup by zcela popíral základní zásadu, že nikdo nemůže mít prospěch z vlastní nepoctivosti (*nemo turpitudine suam allegare potest*). Lord Devlin se tu výslovně odvolává na trefná slova z rozhodnutí ve věci *Crouch v. Great Northern Railway Co.*, podle nichž „by žádnému člověku nemělo být dovoleno prodávat čest jiného pro zisk.“¹⁴ Tato slova pak nabývají na aktuálnosti v souvislosti s dnešními technologickými možnostmi ukájení lidské senzacechtivosti.

V praxi pod tuto kategorii nejčastěji spadají spory o ochranu osobnosti (pomluva) či žaloby na náhradu škody z titulu nezákonného vystěhování (nájemní vztah). Zatímco

¹² Dříve než ale soud prvního stupně stačil znovu o náhradě škody rozhodnout, uzavřely spolu strany sporu smír, kdy žalobce od žalovaných obdržel vedle nákladů řízení částku ve výši £4 000.

¹³ *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129 (HL), s. 1227.

¹⁴ *Crouch v. Great Northern Railway Co.* (1856) 11 Ex. 742, s. 759.

první typ případů je v českém prostředí snadno představitelný, nemusí totéž platit o tom druhém. Jako klasický příklad lze uvést spor *Drane v. Evangelou*.¹⁵ Pan Drane (nájemce) bydlel na základě nájemní smlouvy v domě žalovaného, pana Evangelou (pronajímatel). Pan Drane požádal o úřední úpravu nájemného v souladu s tehdejší legislativou, čemuž bylo vyhověno. Nájem byl následně snížen o více než třetinu, na což pan Evangelou reagoval tak, že v době nepřítomnosti nájemce vnikl do pronajatých prostor a vyklidil je. Vzápětí pak do těchto prostor nastěhoval své rodiče. Pan Drane se pomocí předběžného opatření domohl zpětného nastěhování do pronajatých prostor až po zhruba deseti týdnech. Toto jednání bylo s ohledem na další dokazování shledáno protiprávním ve smyslu uvedené první kategorie a nájemce obdržel £1 000 jako sankční náhradu škody (pro srovnání - snížené nájemné tehdy činilo £16 týdně).

Aby pan Evangelou musel uhradit sankční náhradu škody podle této kategorie, musely být, stejně jako i v jiných případech spadajících do téže skupiny, splněny nejméně tyto tři podmínky: (i) žalovaný musel vědět, že jeho jednání je protiprávní, (ii) dále jeho jednání muselo být zcela bezohledné ve vztahu k právem chráněnému zájmu poškozeného a (iii) motivem jeho jednání musela být vidina materiální výhody, která převáží možnou ztrátu.¹⁶ Materiální výhoda se zde přitom neomezuje čistě na peněžní prospěch, ale na jakoukoliv výhodu ocenitelnou v penězích, tj. například i na užívání předmětu nájmu osobou blízkou apod.

Jak tedy vidíme, zahrnuje prvá kategorie poměrně široké pole jednání, které lze na jednu stranu považovat za trestuhodné, avšak které není postižitelné v rámci veřejného práva. V tomto směru se anglická úprava nepochybně jeví jako příhodná, neboť se snaží zjednat efektivní nápravu i tam, kde toho řada kontinentálních právních řádů není schopna. Stále je však třeba mít na paměti, že sankční náhrada škody bude přiznána pouze tehdy, kdy kompenzační princip nebude v očích soudu schopen učinit zadost spravedlnosti.

Rovněž ne všichni soudci souhlasí s tím, že by tato kategorie představovala 'sankční' náhradu škody. Lord Diplock v rozhodnutí ve věci *McCarey v. Associated Newspapers*

---

¹⁵ [1978] 2 All ER 437.

¹⁶ *Broome v. Cassell & Co* [1972] AC 1027 (HL), s. 1089.

*Ltd (No 2)*¹⁷ vyjádřil svou pochybnost nad pravou podstatou této výjimky z kompenzačního principu. Uvedená kategorie totiž vychází výlučně z předpokladu, že by právo bylo pro smích, kdyby umožňovalo mít prospěch z vlastního protiprávního jednání. To podle něj ale není ani trestání ani kompenzace, nýbrž prevence.¹⁸ Tuto námitku lze ovšem překlenout poukazem na dvojí funkci sankční náhrady škody. Hlavním cílem sankční náhrady škody totiž není pouze potrestání delikventa, ale i jeho zastrašení, tj. de facto prevence. Je samozřejmé, že najdeme případy, kdy jedna nebo druhá funkce převáží, avšak to samo o sobě není důvodem k pochybnostem o legitimitě vlastního institutu sankční náhrady škody.

Nyní obraťme svou pozornost k českému prostředí, a to do první poloviny roku 2012, kdy Ústavní soud vydal nález, v němž naše domácí právo přinejmenším výrazně přiblížil právě ke zmíněné první kategorii Lorda Devlina. Konkrétně jde o nález sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. března 2012.

2.1.1. Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09

Sankční pojetí náhrady škody bylo až doposud české judikatuře cizí, a to zejména s odkazem na tzv. *punitive (exemplary) damages*, tedy na sankční náhradu škody coby specifický institut angloamerického *common law*.¹⁹ Tato civilní sankce s sebou totiž přináší mnohé problémy. Ve vztahu k uvedenému nálezu Ústavního soudu se proto ve své studii pokusím analyzovat, nakolik se české pojetí náhrady škody tomuto institutu podobá; případně, zda se jedná pouze o tzv. zvýšenou náhradu škody (*aggravated damages*), k níž se Ústavní soud explicitně přihlásil a která je rovněž příznačná pro *common law*.²⁰

---

¹⁷ [1965] 2 QB 86, s. 107.

¹⁸ Zde se ukazuje první spojitost s přiměřeným zadostiučiněním dle českého práva (více viz dále).

¹⁹ Někteří autoři sice uvádějí, že české, zejména prvoinstanční soudy sankční náhradu škody v určité míře uplatňují, avšak takové tvrzení je třeba považovat spíše za domněnku, neboť není podložena žádným skutečným rozhodnutím - srov. VLASÁK, M. (2008). Sankční náhrada škody na pozadí mezinárodní konference. In: *Právní rozhledy*. roč. 16, č. 24, s. 924. Jestliže by byl tento předpoklad pravdivý, jeví se rozhodnutí Ústavního soudu o to zásadnější, neboť autoritativně potvrzuje poměrně kontroverzní právně-teoretický přístup. Na druhou stranu nesmíme zapomenout, že ani judikatura Ústavního soudu není zcela jednoduší a konzistentní, a tudíž může jít též jen o dočasný výstřelek. Tím se ovšem nesnižuje význam zmíněného nálezu.

²⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012, odst. 38.

Dále ukázu, že mezi zvýšenou a sankční náhradou škody lze vést v praxi jen nejasnou hranici. Problémy, které s sebou přináší sankční náhrada škody, proto nezmizí pouhou formální záměnou těchto dvou pojmů, jak to ve svém nálezu učinil Ústavní soud. V následujícím textu pak stručně představím některé klíčové argumenty pro a proti tomuto institutu a pokusím se odpovědět na otázku, zda je nedávný posun v přístupu k náhradě škody v českém právu přípustný a žádoucí.

Podívejme se nejprve krátce na skutkový základ daného rozhodnutí. Michal Viewegh, coby stěžovatel se v předmětné kauze domáhal, aby soud uložil vydavateli deníku Aha!, společnosti RINGIER ČR a.s., povinnost uhradit částku 5 000 000,-Kč, a to jako odškodnění za lživý článek, který hrubě zasáhl do osobnostních práv stěžovatele. Deník Aha! totiž v roce 2004 uveřejnil zcela nepodložený text, v němž zazněly slova jako: "Má tajnou milenkou!", "Viewegh má rád mladé autorky.", "[...] jeho manželka čeká druhé dítě!" či "Ukázal mi své velké ořezávátko!". K textu byly navíc připojeny fotografie stěžovatele, jeho manželky s dítětem a údajné milenky. Ze skutkových zjištění vyplynulo, že deník Aha!, potažmo jeho vydavatel, neměl a nemohl mít dobrou víru v pravdivost zveřejněných informací. Zcela záměrně se tak dotkl cti a důstojnosti stěžovatele, a to patrně pouze za vidinou vyššího zisku z prodeje periodika.

V první instanci Městský soud v Praze stěžovateli přiznal pouze částku ve výši 50 000,-Kč, Vrchní soud v Praze následně tento rozsudek změnil tak, že žalovaná je povinna zaplatit stěžovateli dalších 150 000,-Kč. Vrchní soud potvrdil zásah do osobnostních práv stěžovatele, jakož i jeho závažnost a naprostou nepřípustnost. Zároveň ale dovedl, že účelem peněžního odškodnění je toliko zmírnění následků a vyvážení újmy vzniklé zásahem do osobnostních práv. Zásadně proto nemůže hrát roli velikost majetku žalované, nýbrž pouze újma poškozeného.²¹ Nejvyšší soud ČR potom odmítl dovolání stěžovatele jako nepřípustné.

Ústavní soud napadená rozhodnutí Městského soudu v Praze, Vrchního soudu v Praze a Nejvyššího soudu ČR zrušil, když uvedl, že způsob odškodnění aplikovaný rozhodujícími soudy nedodržuje povinnost justice poskytovat ochranu základním právům a svobodám stěžovatele ve smyslu čl. 4 Ústavy ČR. Rozhodnutím obecných soudů byly dle Ústavního soudu porušeny (i) respekt k lidské důstojnosti, garantované

---

²¹ Srov. tamtéž, odst. 21.

čl. 10 odst. 1 a (ii) základní právo na respekt k soukromému životu garantované čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jakož i (iii) čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Ústavně konformní výměra přiměřeného zadostiučinění musí podle Ústavního soudu nejen zmírňovat a reparovat vzniklou újmu, ale též přiměřeně ochránit stěžovatele a další osoby od podobného protiprávního jednání. Smyslem náhrady škody, resp. přiměřeného zadostiučinění totiž není pouhá kompenzace, ale má rovněž naplňovat funkci preventivně-sankční. Zadostiučinění musí proto být přiměřené nejen ve vztahu k poškozenému, ale též ke škůdci, tj. k jeho majetku a způsobu jeho jednání. Jedině tak lze dosáhnout účinné prevence.

Ústavní soud zde dle mého soudu zcela správně rozpoznal, že v určitých situacích pouhá kompenzace nedokáže zjednat spravedlnost a že škůdci je výjimečně třeba uložit i plnění vyšší než je kompenzovatelná škoda. Tak by tomu mohlo být v případech, kdy zisk škůdce převyší vzniklou škodu. Škůdce by totiž v takovém případě poškozenému uhradil pouze jeho ztrátu a deliktní jednání by se mu vyplatilo. Soudy tu proto musí vyslovit kategorický nesouhlas s podobným porušováním práva a dát tak jasně najevo, že nikdo nemůže těžit ze svého protiprávního jednání.

Ve vztahu k předmětné kauze vystupuje preventivně-sankční přístup o to naléhavěji, neboť relutární satisfakce tu z povahy věci nebude nikdy adekvátní. Hodnotu lidské důstojnosti nelze nikdy vyjádřit v penězích, a proto s ní nemůže být zacházeno jako s objektem ekonomického prospěchu. Čest není možné prodávat. Lidská důstojnost podle Ústavního soudu „představuje nejvyšší hodnotu stojící v základu celého českého právního řádu, jakož i ústavního pořádku a lze ji tak nahlížet jako finální účel obou zmíněných, jimž dodává legitimitu.“²²

Domnívám se, že v citovaném případě lze spatřovat mnohé analogie s anglickým pojetím sankční náhrady škody. Prvá kategorie deliktů, resp. dispozice odpovídající normy totiž hmotněprávně koresponduje se skutkovým základem citovaného nálezu Ústavního soudu (sp. zn. I. ÚS 1586/09). Otázkou ovšem zůstává, nakolik se shoduje i sama sankce. Ústavní soud se totiž vyhnul užití termínu sankční náhrady škody, a to s odkazem na enormní částky, které jsou s tímto institutem spojeny. Podle něj by u nás

---

²² Tamtéž, odst. 33.

taková astronomická náhrada nikdy nemohla být přiznána. Z toho důvodu Ústavní soud zvolil, po mém soudu nesprávně, termín zvýšené náhrady škody. To, co Ústavní soud v kauze Viewegh nazval tzv. zvýšenou náhradou škody, totiž, jak dále ukážu, obsahově odpovídá spíše anglickému pojetí sankční náhrady škody.

2.1.2. Zvýšená vs. sankční náhrada škody

Asi nejstručněji by se dal rozdíl mezi zvýšenou a sankční náhradou škody popsat následovně: zvýšená náhrada škody je zaměřena výlučně na kompenzaci poškozeného (jeho citové újmy), zatímco sankční náhrada škody je zaměřena na potrestání škůdce a odrazení (zastrašení) jeho i ostatních od podobného jednání. U zvýšené náhrady škody by poškozený neměl nikdy obdržet více, než o co přišel, kdežto u sankční náhrady škody takové omezení neplatí. Teoreticky poměrně jasné rozlišení ovšem pokulhává v praxi, kde nelze (zvláště u nemajetkové újmy) rozpoznat, nakolik se ještě v konkrétní věci jedná o zvýšenou a nakolik již o sankční částku náhrady škody.

V českém právním prostředí, zejména pak v judikatuře, obecně převládá názor, že sankční náhrada škody u nás nemá žádnou oporu.²³ Zpravidla šlo bohužel o povšechně dogmatický přístup postrádající jakékoliv hlubší zdůvodnění. Takový názor ovšem již nelze považovat za kategorický a výlučný, což ostatně dokládá avizovaný náleží Ústavního soudu v kauze Michala Viewegha, ve kterém byla vyslovena přípustnost ‚preventivně-sankční‘ náhrady škody.²⁴ Podobný posun lze nově spatřovat navíc i v poslední judikatuře Nejvyššího soudu ČR.²⁵

Ústavní soud v daném případě jasně připustil, že poškozenému je možné přiznat takovou náhradu škody, která bude plnit funkci ‚preventivně-sankční‘, jelikož čistě kompenzační náhrada škody, jakou mu přiznaly soudy nižší, nijak nerespektuje účel institutu přiměřeného zadostiučinění. Ústavní soud argumentoval principem proporcionality, když vyslovil absolutní přednost ochrany lidské důstojnosti jako nejvyšší hodnoty v ústavní demokracii, a to i před zachováním striktně kompenzační

²³ Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1796/2011 ze dne 15. 3. 2012; rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2434/2010 ze dne 16. 8. 2011; či rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3936/2010 ze dne 15. 12. 2011.

²⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012.

²⁵ Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 4842/2010 ze dne 27. 9. 2012; či sp. zn. 23 Cdo 3704/2011 ze dne 27. 7. 2012.

povahy náhrady škody.²⁶ Náhrada škody ve formě přiměřeného zadostiučinění musí být přiměřená nejen z hlediska poškozeného, ale též z hlediska škůdce, tzn., že pokud je škůdce finančně silný či jeho zisk ze škodlivého jednání značně přesahuje vzniklou škodu, pak je namístě, aby soudy v zájmu ochrany lidské důstojnosti přiznanou částku adekvátně upravily. V opačném případě by totiž byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatele týkající se ochrany osobnosti.²⁷

Ústavní soud ve svém rozhodnutí ale také výslovně dodal, že „preventivně-sankční“ funkci lze naplnit i pomocí tzv. zvýšené náhrady škody (*aggravated damages*) a že bychom ji měli v takovém případě užít právě namísto sankční náhrady škody. Z argumentace soudu přesto zůstává nejasné, proč bychom takovou náhradu škody měli označit jako zvýšenou spíše než sankční. Ústavní soud svůj závěr podpírá pouze odkazem na angloamerické *tort law* „kde jsou v obdobných případech ukládána plnění i v řádu desítek či stovek milionů dolarů.“²⁸ Takové částky pak podle Ústavního soudu nepřiměřeně omezují svobodu projevu, což je jev nežádoucí. Ústavní soud dodává, že úlohu preventivně-sankční a zároveň také kompenzační, která v tomto smyslu patrně působí jako jakási záchranná brzda, naplňuje pouze právě zvýšená náhrada škody.²⁹

Z kontextu citovaného nálezu se zdá, že Ústavní soud operoval pouze s americkým a nikoliv i s anglickým pojetím sankční náhrady škody, kde jsou naopak přiznávány částky zásadně nižší a v pravém slova smyslu přiměřené.³⁰ Za zmínku zde stojí skutečnost, že částka sankční náhrady škody nesmí v Anglii přesáhnout výši peněžitého trestu (pokuty) za podobné jednání v trestním řízení či ve správním řízení. Mimo to je v anglickém civilním procesu vítězné straně přiznána náhrada nákladů řízení, zatímco v USA tomu tak zpravidla není.

Terminologický posun v nálezu Ústavního soudu patrně pramení v nedostatečném rozlišování anglického a amerického *common law*. U nás si nejspíše většina členů

---

²⁶ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012, odst. 33.

²⁷ Podle všeho tak toto rozhodnutí můžeme identifikovat s druhou kategorií deliktů, pro něž anglické *common law* připouští sankční náhradu škody, tj. pro vypočítavé jednání škůdce za účelem zisku, který dostatečně přesáhne výši případné kompenzace za vzniklou škodu.

²⁸ Viz tamtéž, odst. 38 – 39.

²⁹ Tamtéž, odst. 38 in fine.

³⁰ Citovaná literatura v samotném nálezu Ústavního soudu nasvědčuje tomu, že toto zmatení pochází z RYŠKA, M. (2009). Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti. *Právní rozhledy*. roč. 17, č. 9, s. 307, kde se objevuje stejná chyba.

právnícké obce sankční náhradu škody spojuje s populárními americkými kauzami jako je *BMW of North America, Inc v. Gore*,³¹ tj. s případy, kde byla v první fázi skutečně přiznána excesivní výše sankční náhrady škody. Takovéto asociaci se chtěl Ústavní soud nepochybně vyhnout. Často už se ale zapomíná na to, že tuto částku přiznal pouze soud prvního stupně a že byla následně podstatně snížena. Ze statistických zjištění navíc vyplývá, že představa o nepřiměřenosti sankční náhrady škody je zcela lichá.³² Americké právo obsahuje celou řadu mechanismů, které limitují výši konečné částky.³³ Další výrazný rozdíl spočívá například v tom, že zatímco v USA si každá strana nese své náklady, pak v Anglii má strana vítězná nárok na úhradu těchto nákladů, což bývá často samo o sobě považováno za formu trestu vzhledem k enormním hodinovým sazbám anglických advokátů.³⁴ I z tohoto důvodu je přiznávání sankční náhrady škody v Anglii o to výjimečnější a celkově více regulované. Americké a anglické pojetí tudíž nelze libovolně zaměňovat.

Domnívám se, že v českém právním prostředí bychom se měli zabývat spíše anglickým než americkým *common law*, a to ať už s ohledem na unifikaci soukromého deliktního práva v Evropě či na intraunijní obchod apod. Anglické pojetí sankční náhrady škody je ostatně materiálně mnohem bližší postoji Ústavního soudu, než to americké, a je tak relevantní i z tohoto důvodu.

Svou argumentací však Ústavní soud narazil na jedno z nejspornějších míst v debatě týkající se přípustnosti tohoto institutu, a totiž na otázku po rozdílu mezi zvýšenou a sankční náhradou škody. Dokonce i v praxi anglického *common law* je rozdíl mezi těmito instituty považován za nejasný. Teoreticky lze samozřejmě říci, že zvýšená náhrada škody je vždy náhradou kompenzační, zatímco sankční náhrada škody je ve své základní charakteristice represivní a nikoliv kompenzační. V konkrétním soudním rozhodnutí lze však tyto rozdíly jen velice těžko abstrahovat.

---

³¹ 517 U. S. 559 (1996).

³² SEBOK, A. (2007). Punitive Damages: From Myth to Theory. *Iowa Law Review*. vol. 92, no. 3, s. 969-73.

³³ MALLOR, J. a ROBERTS, B. (1999). Punitive Damages: On the Path to a Principled Approach? *Hastings Law Journal*. vol. 50, no. 4, s. 1005-10. U nás podobně též KÜHN, Z. op. cit. v pozn. 3, s. 205-6.

³⁴ Přibližně £500/hod (převzato z URL: <<http://www.takelegaladvice.com/news-and-information/legal-guidance/-/What-does-it-cost/>> [přístup dne 1. 6. 2013]).

Zvýšená náhrada škody se v anglickém právu užívá tam, kde rozsah škody není dost dobře možné vyčíslit a představuje částku za nemajetkovou újmu poškozeného, která odpovídá závažnosti a způsobu jednání škůdce. V podstatě jde o nástroj reparace zraněných citů, cti, důstojnosti, duševního strádání či ponížení, které byly zapříčiněny hrubým a nepřijatelným jednáním škůdce. Z tohoto důvodu se také přihlíží k povaze jednání žalovaného. Podobný přístup dříve judikoval i sám Ústavní soud, když uvedl, že „forma a intenzita zavinění by měla hrát klíčový význam pro stanovení povinnosti nahradit škodu za citovou újmu poškozeného.“³⁵ Naproti tomu sankční náhrada škody je přiznávána teprve tam, kde je jednání žalovaného zásadně nepřijatelné a pro soud doslova šokující a kde zároveň ani zvýšená (kompenzační) náhrada škody nedokáže zjednat nápravu, tj. zejména odradit škůdce ale i třetí osoby od podobného jednání.

Další rozdíl mezi sankční a zvýšenou náhradou škody spočívá v některých procesních aspektech. Zvýšená náhrada škody s ohledem na svůj kompenzační charakter vyžaduje, aby byla na straně poškozeného prokázána právě citová újma, která byla oním hrubým a nepřijatelným jednáním škůdce způsobena. Skutečná škoda se pak zvyšuje o částku odpovídající této imateriální újmě. Jelikož však imateriální újmu nelze nikdy přesně vyčíslit, přihlíží se zejména ke způsobu spáchání deliktu žalovaným. V tomto smyslu se ale může zvýšená náhrada škody snadno překloupat do pozice sankční náhrady a tzv. „nad-kompenzovat“ žalobce co do rozsahu přiznané náhrady, což celou věc značně komplikuje. Sankční náhrada škody vedle toho nevyžaduje ani tak prokázání rozsahu citové újmy jako spíše nepřístojnosti jednání žalovaného. Jak bylo již uvedeno, sankční náhrada škody směřuje více k potrestání osoby škůdce a skrze to i ke speciální a generální prevenci. Kompenzace zde ustupuje do pozadí.

Ústavní soud ale v dané kauze výslovně připustil, že princip kompenzace může být ve výjimečných případech překročen a poškozený může obdržet více, než mu ušlo,³⁶ přičemž toto překročení spojil právě s přednostní aplikací preventivně-sankčního aspektu náhrady škody. Jinými slovy tam, kde by účel přiměřeného zadostiučinění nenaplnila samotná kompenzace, je možné přiznat poškozenému částku vyšší. Je ovšem zřejmé, že se zde nemůže jednat o zvýšenou náhradu škody (*aggravated damages*) tak,

---

³⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005.

³⁶ Viz nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012, odst. 44.

jak jí rozumí anglické *common law*. Naopak se spíše zdá, že Ústavní soud přikročil k tzv. sankční náhradě škody.

S výpočtem výše přiznané částky souvisí další moment, v němž se zvýšená a sankční náhrada škody odlišují. Zatímco u zvýšené náhrady škody soud zásadně nepřihlíží k majetku škůdce, neboť ten logicky nemá a nemůže mít vliv na rozsah citové újmy poškozeného, u sankční náhrady škody je tomu naopak. Zde může právě majetek často zásadním způsobem ovlivnit to, nakolik dokáže rozsudek regulovat jednání škůdce a poučit jej (i ostatní), že delikty se nevyplácí. Ústavní soud ve svém nálezu v této souvislosti uvádí, že částka má být přiměřená i vzhledem k osobě delikventa, tj. k jeho majetkovým poměrům.³⁷ Znovu se tak zdá, že Ústavní soud měl na mysli nejspíš skutečně sankční a nikoliv zvýšenou náhradu škody ve smyslu anglického *common law*.

V zájmu jasnosti a přehlednosti v rozdílu mezi zmíněnými dvěma typy náhrady škody proto například anglická Law Commission navrhla, aby byla zvýšená náhrada škody napříště kategorizována a označována jako „náhrada škody za citovou újmu“³⁸ a aby byla přiznávána tam, kde částka vychází primárně z rozsahu škody a nikoliv z jednání žalovaného.³⁹ Pouze tam, kde je jednání žalovaného tak zákeřné a odporné, že je třeba přihlídnout nejprve k němu, tam je možné přiznat, za předpokladu naplnění dalších podmínek, sankční náhradu škody.⁴⁰ Law Commission tedy sama navrhla zvýšenou náhradu škody systematicky vypustit, neboť tento institut deformuje kompenzační princip. Ústavní soud bohužel ve svém rozhodnutí žádnou podobnou úvahu, která by podpořila výběr jím zvolené terminologie, nepředvedl.

Přes zmíněná teoretická vymezení obou institutů tak zůstává stále nejasné, jak oba rozlišit v praxi. Podobný názor zastává též čelný představitel Evropské skupiny deliktního práva, Helmut Koziol, podle nějž však lze tento problém řešit náhradou zvýšené škody v případech imateriální újmy či neprokazatelné ekonomické ztráty a

---

³⁷ Tamtéž, odst. 44.

³⁸ LAW COMMISSION. (1997). *Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages. Sixth Programme of Law Reform: Damages.* (report no. 247), s. 27.

³⁹ Anglické soudy totiž ne zcela konzistentně užívají termín zvýšené náhrady škody, kdy občas jako zvýšenou náhradu označí i přiznání takové částky, která překračuje kompenzační princip. Takový přístup je z právně-teoretického hlediska nesprávný a nesystematický. Na obranu anglických soudů lze uvést, že jejich rozhodování je mnohem pragmatičtější než to české, protože je jejich maximou hledání spravedlivého řešení na rozdíl od teoretické preciznosti.

⁴⁰ LAW COMMISSION. op. cit. v pozn. 38, s. 101, 109-10.

naopak rozšířením trestního a správního práva v oblastech, kde bychom chtěli zavést trestání ve formě sankční náhrady škody.⁴¹

Vzhledem k tomu, co bylo řečeno, lze myslím uvést, že do našeho soukromého práva postupně proniká určitá obdoba anglického institutu sankční náhrady škody. Bez ohledu na slovní označení aplikovaného postupu totiž Ústavní soud popisoval v dané kauze náhradu škody více jako sankční než zvýšenou. Samozřejmě, že v podmínkách českého práva se nikdy nemůže doslova jednat o tentýž institut jako v právu anglickém. Někdo by proto mohl namítat, že tu jde pouze o nevýznamný pojmový spor. Tak tomu ale není.

Sankční náhrada škody i zvýšená náhrada škody, která překračuje kompenzační princip (jako je tomu v citovaném nálezu), totiž vyvolávají zásadní teoretické otázky a problémy. Jak lze ospravedlnit to, že poškozený dostane vyšší částku, než byla jeho ztráta? Je v soukromém právu možné trestat? Nestírá taková náhrada škody vlastně hranice mezi soukromým a veřejným právem? A není podobná náhrada škody spíše než nástrojem spravedlnosti nástrojem svévole?⁴²

Zavedením preventivně-sankčního principu do českého právního řádu se nás podobné otázky také dotýkají, a proto je nezbytné jim věnovat pozornost. Jakkoliv se totiž nově nastavený trend může zdát na první pohled spravedlivý, neznamená to automaticky, že s sebou nenese cenu, kterou nakonec nebudeme ochotni zaplatit. V širším měřítku se může sankční náhrada škody naopak zdát nepřipustnou. V následující části se proto budu věnovat několika problémovým aspektům tohoto institutu a pokusím se najít odpověď na otázku po jeho obecné přípustnosti v českém právu. Není bez zajímavosti, že většina evropských států sankční náhradu škody právě pro její problematičnost odmítá.^{43,44}

---

⁴¹ KOZIOL, H. (2008). Punitive Damages - A European Perspective. *Louisiana Law Review*. vol. 68, no. 3, s. 764. Srov. též TODD, S. (2004). A New Zealand Perspective on Exemplary Damages. *Common Law World Review*. vol. 33, no. 3, s. 279-82.

⁴² Sporných bodů či kontroverzních aspektů lze samozřejmě nalézt mnohem více (např. účel sankční náhrady škody; vztah k jiným zákonným předpisům; dogmatika soukromého práva; adekvátnost výše přiznané částky; sankcionování právnických osob; pojištění proti odpovědnosti za škodu; mnohost žalovaných či žalobců; jednání za jiného; odpovědnost zaměstnavatele aj.) – viz např. MULHERON, R. (2000). Exemplary Damages and Tort: An International Comparison. *University of Notre Dame Australia Law Review*. vol. 2, no. 1; nebo LAW COMMISSION. op. cit. v pozn. 38, s. 94n.

⁴³ Viz např. EUROPEAN GROUP ON TORT LAW. (2005). *Principles of European Tort Law (text and commentary)* Wien: Springer-Verlag; nebo KOCH, B. A. (2005). The "European Group on Tort Law" and Its "Principles of European Tort Law". *The American Journal of Comparative Law*. (pozn. pokračuje na další str.)

Vraťme se ale zpátky k české úpravě první kategorie. Zůstává zde důležitá otázka, proč bychom nemohli zmíněné delikt ní jednání potrestat v rámci trestního či správního práva. Civilní soudy by totiž neměly suplovat veřejnoprávní postih. V opačném případě by tím byl porušen zákaz dvojího trestání. Na Vieweghově příkladu se proto pokusím vysvětlit, v čem můžeme spatřovat rozdíl mezi těmito dvěma způsoby ochrany poškozeného.

2.1.3. Sankční náhrada škody jako *ultima ratio* civilního postihu

Jedna z prvních otázek, která snad každému v souvislosti s přípustností sankční náhrady škody přijde na mysl, se týká potřeby zavádět nový institut. Podíváme-li se na naše právo, máme v něm přeci mnohé nástroje, jimiž lze na delikt ní jednání škůdce reagovat. Až dosud se české civilní soudy víceméně obešly bez preventivně-sankčního postihu škůdce. Náhrada škody zásadně kompenzovala ztrátu poškozeného, a pokud přicházel v úvahu jiný sankční postih delikventa, pak toliko prostředky práva veřejného. Je tedy zřejmé, že upřednostnění nového preventivně-sankčního principu náhrady škody může legitimně přicházet v úvahu jedině tam, kde jiné právní nástroje nejsou s to učinit zadost spravedlnosti. V opačném případě by právo regulovalo naše jednání nerovným způsobem. Tentýž typ deliktu by byl ze stejného důvodu a na základě téhož preventivně-sankčního principu jednou postihován civilním a jindy například správním právem, což je problematické.

Pojetí sankční náhrady škody jako poslední možnosti (*ultima ratio*) civilního postihu je vlastní i anglickému *common law*. Podívejme se proto, zda takto přistoupil k preventivně-sankčnímu principu i Ústavní soud. Jinými slovy, zda by v dané kauze nebyl možný a postačující postih civilní (ale pouze kompenzační) spolu s postihem trestním či správním.

---

vol. 53, no. 1; text Principů evropského delikt ního práva dostupný též z URL: <<http://civil.udg.edu/php/biblioteca/items/287/PETLCzech.pdf>> [přístup dne 30. 12. 2012]; či KOZIOL, H. a WILCOX, V. (eds.). (2009). *Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives*. Wien: Springer-Verlag.

⁴⁴ Řadu argumentů proti preventivně-sankčnímu principu náhrady škody uvedla ve svém disentu i soudkyně JUDr. Ivana Janů – viz nále z Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012, in fine.

Při pohledu na skutkový stav je tu nasnadě postih podle trestního zákoníku, a to za trestný čin pomluvy.⁴⁵ Nakolik lze soudit z nízké četnosti judikátů v právnických databázích, je tento trestný čin stíhán zcela okrajově. Trestný čin pomluvy navíc vyžaduje zavinění ve formě úmyslu, které se vztahuje i na „okolnost, že sdělený údaj je nepravdivý a současně způsobilý značnou měrou ohrozit vážnost osoby dotčené pomluvou u spoluobčanů.“⁴⁶ Uvážíme-li, že úmyslem delikventa v případech podobných tomu, jímž se zabýval Ústavní soud, je majetkový prospěch a nikoliv poškození cti jiného,⁴⁷ lze dospět k závěru, že bude v rámci trestního řízení potrestán jen výjimečně.

Pomluva ostatně není zcela typickým trestným činem. Např. právě v Anglii bylo v roce 2010 upuštěno od jejího trestního stíhání.⁴⁸ Obecně lze říci, že kriminalizace slovního či písemného projevu nepřiměřeně omezuje svobodu slova a v moderní společnosti ztrácí své opodstatnění. Sám Ústavní soud z téhož důvodu, totiž kvůli nepřiměřenému omezení svobody projevu, odmítl formálně přistoupit na sankční náhradu škody.⁴⁹

Povaha deliktu pomluvy spolu s informačním bojem posledních let mnohem lépe odpovídá soukromoprávnímu postihu, který je založen na rychlejší a efektivnější rozhodování poškozeného, zda daný delikt stíhat či ne. Naproti tomu v trestním právu, kde vládou zásady legality a ofiiciality, nelze podle mého názoru tento trestný čin dnes již jakkoliv efektivně potírat. Vezmeme-li navíc v potaz zásadu subsidiarity trestní represe, pak se z trestného činu pomluvy stává spíše jen norma na papíře.

Soukromý charakter pomluvy posiluje i znění zákona o přestupcích, podle něž lze přestupek ublížení na cti projednat jedině na návrh poškozeného.⁵⁰ Civilní postih navíc dokáže lépe zohlednit skutečnost, že se ze strany škůdce často jedná spíše o obchodní

---

⁴⁵ § 184 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 873/2002 ze dne 7. 11. 2002.

⁴⁷ Objektem trestného činu pomluvy je čest a dobrá pověst jednotlivce – srov. ŠÁMAL, P. a kol. (2012). *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, s. 1828.

⁴⁸ Viz *Coroners and Justice Act 2009*, s. 73.

⁴⁹ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012, odst. 38.

⁵⁰ § 49 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

strategii směřující k výtěžku, než o záměr poškodit určitou osobu. Z tohoto pohledu je maximální výše pokuty za přestupek naprosto nedostačující.

Podobně jako v kauze Viewegh bude mimoto často pachatelem těchto deliktů právnická osoba coby vydavatel či provozovatel příslušného média. U právnických osob potom nepřichází v úvahu jak trestní postih, tak odpovědnost za přestupek. Trestný čin pomluvy totiž není uveden ve výčtu ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob⁵¹ a za přestupek může být odpovědná jediné fyzická osoba. De lege lata tudíž zbývá patrně už jen správní postih dle zákona č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního, či zákon č. 46/2000 Sb., tiskový zákon. Jakkoliv jdou oba tyto zákony správným směrem, domnívám se, že ztrácejí na své účinnosti nejméně ve dvou ohledech. Jednak je to institut práva na odpověď, který, bude-li uplatněn, de facto formálně znemožní odpovědnou osobu správněprávně potrestat; a za druhé je to nízká publicita případného rozhodnutí o uložení sankce, která tak markantně oslabí nejdůležitější, preventivní a regulativní efekt uložené sankce.

Ústavní soud se ve svém nálezu otázkou dostatečnosti trestního či správního postihu zabýval pouze okrajově.⁵² Přesto lze dovodit, že preventivně-sankční princip upřednostnil spíše na základě politického než právního argumentu. Ochrana lidské důstojnosti coby základního ústavního práva každého jednotlivce musí být podle něj převážet nad právní dogmatikou. Tam, kde „jiné prostředky a právní nástroje, sloužící k regulaci či dokonce postihu takového jednání, buď selhávají či jsou neefektivní (administrativně právní nástroje [...]), anebo jejich uplatnění není vždy žádoucí z důvodu proporcionality postihu (užití trestněprávní regulace jako nástroje ultima ratio [...])“⁵³ a kde je žádoucí, aby soud svým rozhodnutím ovlivnil veřejný pořádek, tam je namísto uplatnit preventivně-sankční princip, neboť jediné ten dokáže učinit zadost spravedlnosti.

Aplikace sankčního a preventivního principu může být proto žádoucí jediné tam, kde nelze fakticky dosáhnout jiného postihu škůdce. Soukromé právo totiž nemůže nahrazovat právo veřejné. Může jej toliko doplňovat. V opačném případě bychom škůdce vystavili riziku nepřipustného dvojího potrestání. V oblasti tak abstraktní, jako

⁵¹ § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

⁵² Viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012, odst. 44.

⁵³ Tamtéž, odst. 44.

je ochrana osobnosti, je navíc mnohem obtížnější určit, nakolik se případný civilněprávní a trestněprávní postih překrývají. Riziko dvojího potrestání je tu o to výraznější.

Přesto se domnívám, že i zde jde v posledku o poměrování hodnot, tudíž že i tento problém lze vyřešit politicky. Stručně řečeno tu proti sobě klademe přípustnost a nepřípustnost rizika dvojího postihu. Stojíme vlastně před otázkou, zda prosadit ochranu poškozeného na úkor ochrany škůdce či naopak, zda prosadit ochranu škůdce před ochranou poškozeného. Mám za to, že takto formulované dilema nabízí jednoznačnou odpověď, a to ve prospěch ochrany poškozeného, tedy přípustnosti rizika dvojího potrestání. Z procesního hlediska může navíc soud vždy přihlídnout k předcházejícímu rozhodnutí (civilnímu či trestnímu), a fakticky se tudíž dvojímu postihu vyhnout.

Přeformulujeme-li uvedenou otázku jako rozpor mezi zachováním právní dogmatiky a uplatněním právní pragmatiky, tedy jako dilema mezi zachováním teoretické hranice mezi civilním a trestním právem a možností tuto hranici setřít ve prospěch ad hoc spravedlivého řešení, pak se domnívám, že bychom měli upřednostnit právní pragmatiku. Právo je totiž veskrze praktická disciplína, která řeší reálné a aktuální problémy, na něž nedokáže právní dogmatika pružně reagovat.

Připusťme tedy, že by druhá Devlinova kategorie mohla být postižitelná prostředky civilního práva. Proč by to ale měla být právě náhrada škody a ne bezdůvodné obohacení? Přihlížíme zde přeci k majetkovému prospěchu škůdce a nikoliv ke ztrátě poškozeného. Nabízí se tak argument, že by poškozený žaloval delikventa na vydání bezdůvodného obohacení. V souladu s alokační doktrínou (*Zuweisungstheorie*)⁵⁴ se zdá, že zde škůdce užívá hodnotu či statek přiřazený právním řádem poškozenému, tj. že jí užívá na jeho úkor. Tak například v případě zásahu do dobré pověsti by tímto statkem byla právě pověst poškozeného, tj. delikvent by tu užíval na úkor poškozeného jeho dobrou pověst. Jak ale správně zdůrazňuje Koziol, je tato úvaha chybná.⁵⁵ Právní řád takovýto způsob užití nebo lépe řečeno zneužití či zničení jeho pověsti poškozenému

---

⁵⁴ Viz např. BYDLINSKI, F. (1996). *System Und Prinzipien Des Privatrechts*. Vienna: Springer-Verlag.

⁵⁵ KOZIOL, H. (2012). *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag, s. 38. Koziol zde dále dovozuje problematický vztah mezi bezdůvodným obohacením a náhradou škody při podobném způsobu zneužití statků, přičemž se kloní spíše k řešení ve prospěch náhrady škody.

nepřirazuje. Ten proto dnes nemůže vedle náhrady škody, resp. přiměřeného zadostiučinění požadovat ještě vydání bezdůvodného obohacení, neboť škůdce se tu neobohacuje 'na úkor' poškozeného. Bylo by absurdní předpokládat, že by právní řád poškozenému ve smyslu alokační doktríny přisuzoval a chránil možnost zlikvidovat jeho vlastní pověst. Taková premisa je dle mého názoru zvrácená a v demokratickém právním státě naprosto nepřipustná.

Vedle toho obsahuje současný občanský zákoník omezení v podobě taxativního výčtu skutkových podstat bezdůvodného obohacení, které zneužití osobní pověsti nijak nezmiňují.⁵⁶ Zdá se tedy, že dnes náš právní řád neumožňuje cestou bezdůvodného obohacení dosáhnout efektivní nápravy, a tím otevírá prostor pro uplatnění sankčního principu u náhrady škody, která by suplovala tuto nedostatečnost.

Nejinak je tomu i v případě nového občanského zákoníku. Ten bezdůvodné obohacení formuluje jako obecný institut doplňující náhradu škody, když odstraňuje taxativní výčet jeho skutkových podstat. Zároveň nově uvádí jako příkladem skutkovou podstatu tzv. protiprávní užití cizí hodnoty.⁵⁷ To na první pohled slibuje dobré řešení sporů z podobných druhů nároků; při hlubším zamyšlení se však neuplatní ani tato nová, pozměněná varianta. K obohacení musí přirozeně i zde dojít na úkor ochuzeného. Při důsledném uplatnění alokační doktríny musí proto být bezdůvodné obohacení získáno užitím hodnoty přiřazené ochuzenému. Ve vztahu k zneužití takové hodnoty či jejímu zničení pak ale opět vyvstávají již zmíněné teoretické obtíže. Lze považovat poškozování či zničení vlastní pověsti za výkon práva přiřazený ochuzenému právním řádem? Domnívám se, že nikoliv.⁵⁸

Na druhou stranu systematika nového občanského zákoníku nasvědčuje tomu, že alokační teorii možná zcela důsledně uplatňovat nehodlá. Ustanovení § 3004 odst. 2 totiž předvídá obohacení získané právě „zásahem“ do osobnostních práv ochuzeného. To by znamenalo, že je možné, aby k obohacení na úkor ochuzeného došlo skutečně zneužitím cizí hodnoty, tedy poškozením dobré pověsti ochuzeného. Této úvaze ovšem odporuje způsob výpočtu velikosti obohacení. Ten vychází z „odměny obvyklé za

---

⁵⁶ Srov. § 451 odst. 2 a § 454 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

⁵⁷ Srov. § 2991 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁵⁸ Typickým příkladem užití tohoto statku na úkor někoho jiného bude zpravidla parazitování na dobré pověsti ochuzeného.

udělení souhlasu s takovým nakládáním“,⁵⁹ tedy z částky, k níž nelze žádným rozumným způsobem dospět, pakliže „zásah“ interpretujeme jako likvidaci.⁶⁰ Celkově lze tudíž shrnout, že z teoretického hlediska by podobné nároky měly být uplatňovány spíše cestou náhrady škody, tj. nejspíše formou přiměřeného zadostiučinění.

Postih první kategorie deliktního jednání (vypočítavé jednání za účelem zisku) sankční formou náhrady škody navíc nachází v českém systému náhrady škody oporu, a to například v již zmíněném v nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09. Tento nálezní připouští, aby u závažnějších deliktů, které zasahují do ústavně zaručených práv poškozeného a které byly spáchány za účelem zisku, převážila preventivně-sankční funkce náhrady škody nad funkcí kompenzační.

Poslední judikatura Nejvyššího soudu ČR v tomto smyslu rovněž naznačuje posun směrem k prosazování a zvýrazňování sankční funkce přiměřeného zadostiučinění.⁶¹ Podle Nejvyššího soudu ČR má přiměřené zadostiučinění „dvojí funkci – sankční (sankce postihuje toho, kdo závadně jednal a odrazuje jej od opakování závadného jednání) i preventivní (přiznáním zadostiučinění je dáno najevo, že [deliktní jednání] se „nevypálí“ a dobré mravy [...] je třeba respektovat).“⁶² Zároveň opakovaně zdůrazňuje, že výše přiměřeného zadostiučinění je z povahy věci otázkou úvahy soudu,⁶³ a pro jeho přezkoumatelnost je proto třeba, aby se soud v odůvodnění vypořádal se všemi skutečnostmi, které mohou mít na výši přiznané částky a to ve vztahu k satisfakční, preventivní i sankční funkci přiměřeného zadostiučinění. Dokonce se zdá, že se ze sankčního principu stává pravidlo, neboť je třeba jej zohlednit pokaždé, když se přiměřené zadostiučinění přiznává.

Celkově současný trend nasvědčuje vstupování sankční náhrady škody do českého práva. Oproti anglickému pojetí je zde ale nejméně jedna zásadní odlišnost. Potrestání totiž není výlučnou funkcí přiměřeného zadostiučinění, nýbrž stojí vedle funkce

---

⁵⁹ § 3004 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁶⁰ Na uvedeném závěru nic nemění ani fakt, že zde vydání bezdůvodného obohacení nese prvky trestu, když ochuzenému umožňuje požadovat „dvojnásobek“.

⁶¹ Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1231/2011 ze dne 12. 12. 2012; sp. zn. 30 Cdo 1092/2011 ze dne 29. 11. 2012; sp. zn. 30 Cdo 4842/2010 ze dne 27. 9. 2012; či sp. zn. 23 Cdo 3704/2011 ze dne 27. 7. 2012.

⁶² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 23 Cdo 3704/2011 ze dne 27. 7. 2012.

⁶³ Viz též § 136 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

kompenzační. To je v anglickém *common law*, jak si dále ukážeme, přinejmenším pojmově nemožné. Otázkou zůstává, nakolik by mohl být podobný přístup uplatněn i v jiných případech než ve věci ochrany osobnosti, resp. tam, kde nefiguruje neurčitý pojem 'přiměřeného zadostiučinění'. Teoreticky by však bylo možné tento preventivně-sankční princip rozšířit i na další typově podobné delikty, a to na základě principů právní jistoty a rovnosti před zákonem.

Ve vztahu k novému občanskému zákoníku je konečně třeba zmínit institut tzv. ceny zvláštní obliby (§ 2969), který teoreticky připouští určitou formu zostřené náhrady škody, jíž je škůdce povinen uhradit poškozenému, poškodil-li věc ze svévole nebo škodolibosti. Zde lze vést argumentaci, podle níž by se sankční aspekt projevil tehdy, kdy by cena zvláštní obliby překročila skutečnou hodnotu poškozené věci či by překročila nemajetkovou újmu poškozeného, tj. v okamžiku, kdy by se nejednalo o kompenzaci hodnoty věci či citového strádání poškozeného, nýbrž trest za poškození oblíbené věci.⁶⁴ Úmyslné poškození věci bude totiž zpravidla spojeno se samotným požitkem z ničení, případně s úmyslem ranit city poškozeného. V obou případech jde o jednání, které vyjadřuje hrubou aroganci vůči právu druhého, což zvyšuje závažnost tohoto deliktu. Důsledkem toho je i přiznání nemajetkové újmy, které při běžném (nedbalostním) poškození věci samozřejmě nepřipadá v úvahu. Zavedením náhrady nemajetkové újmy, resp. přiměřeného zadostiučinění se tu však do hry dostává i sankční funkce náhrady škody. Jak ostatně uvádí sama důvodová zpráva k tomuto ustanovení, cena zvláštní obliby představuje „jednu z obdob institutu angloamerického práva označovaného jako punitive damages [a jejím cílem je tak obsáhnout nejen funkci reparační, nýbrž i] funkci satisfakční (popřípadě penální)“.⁶⁵ Pluralita funkcí přiměřeného zadostiučinění je totiž v novém občanském zákoníku zachována.

Na závěr lze ještě doplnit, že určitý pokus o legislativní zakotvení sankčního principu náhrady škody se objevil v navrhovaném znění § 2644 nového občanského zákoníku, podle něhož bylo možné přiměřeně zvýšit částku náhrady škody, byla-li újma způsobena úmyslně ze závažných důvodů. Toto ustanovení bylo však z finální verze zákona vypuštěno.

⁶⁴ Srov. KÜHN, Z. op. cit. v pozn. 3, s. 216.

⁶⁵ VLÁDA ČR. (2012). *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku*. Praha: Vláda ČR, s. 578.

2.1.4. Prolínání civilního a trestního práva

Další problém se týká právě zmíněné hranice mezi soukromým (civilním) a veřejným (trestním) právem, kterou sankční náhrada škody porušuje. Trestní právo sleduje zcela jiné cíle než právo civilní, a proto by nemělo docházet k jejich mísení. I podle anglického *common law* nejsou „[t]rest, generální či speciální prevence a odsouzení v soukromém právu [považovány za] legitimní [cíle] a měly by se vyskytovat pouze v kontextu práva trestního.“⁶⁶ Sankční náhradu škody tak nelze ospravedlnit pouze s odvoláním na to, že škůdce si pro své naprosto nepřijatelné jednání nezasluhuje shovívavost, a proto jej můžeme potrestat. Právě v trestním právu totiž existují záruky, které naopak potvrzují, že si shovívavost zaslouhuje, neboť uložení trestu je tradičně pojímáno jako *ultima ratio*.⁶⁷

Silně odlišné jsou tu také zájmy, které obě právní odvětví chrání. Zatímco v trestním právu je to zájem na ochraně hodnot, které jsou v daném čase považovány za nesporné a v jistém smyslu absolutní, tj. takové, jejichž ochrana je ve veřejném zájmu, v civilním právu se z povahy věci jedná primárně pouze o zájem stran soukromoprávního vztahu. To vyjadřuje i obsazení postu žalobce, coby pána sporu, kterým je v trestním řízení stát, resp. státní zástupce, kdežto v civilním procesu je to soukromá osoba, a to z titulu soukromoprávního závazku, který byl jednáním žalovaného porušen. V tomto smyslu je sankční náhrada škody skutečně problematická, neboť se otevřeně hlásí právě ke generální prevenci, tedy zájmu veřejnému.

Podle většinového názoru proto nelze na nedostatečnost trestního či správního postihu v případech krajně nepřijatelného jednání škůdce reagovat rozšířením pravomoci civilních soudů. Z této nedostatečnosti nevyplývá legitimita sankční náhrady škody, nýbrž spíše potřeba přiměřené novelizace veřejnoprávních předpisů, a to i v zájmu zachování dobré právní dogmatiky.⁶⁸ Mimo to trestní právo disponuje celou řadou různých druhů sankcí, jimiž dokáže přiměřeněji reagovat na závažnost spáchaného deliktu než civilní soudy za pomoci sankční náhrady škody, tj. de facto pouze peněžitého trestu.

⁶⁶ *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129 (HL), s. 1221.

⁶⁷ Srov. též nálezn Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 69/06 ze dne 12. 10. 2006.

⁶⁸ Viz např. LAW COMMISSION. op. cit. v pozn. 38, s. 96; či KOZIOL, H. op. cit. v pozn. 41, s. 764.

Navzdory uvedeným argumentům se domnívám, že pro sankční náhradu škody lze najít určité opodstatnění. Trestní právo procesní skýtá na rozdíl od toho civilního mnohé záruky, které se ovšem historicky vyvinuly v souvislosti s ochranou před hrozbou těch nejkrutějších trestů, jako byl trest smrti, trest tělesný a v neposlední řadě trest odnětí svobody. S ohledem na stálou hrozbu trestu odnětí svobody (u všech trestných činů) je pochopitelné, že pouze nejdůslednější dodržování zásad spravedlivého procesu dokáže uchránit obžalovaného před zásahem do jeho základních práv. Vedle trestu odnětí svobody dnes ovšem existuje celá řada alternativních trestů, mezi něž patří i trest peněžitý a u nichž zcela logicky není zájem na ochraně obžalovaného tak silný. U civilního potrestání ve formě sankční náhrady škody pak navíc uložená sankce není spojena se stigmatem odsouzení. Dodržování přísné hranice mezi civilním a trestním právem tak jeví jako méně závažné.

Jestliže připustíme, že tato hranice nemusí být zcela rigidní, připouštíme tím zároveň prolínání veřejných a soukromých zájmu coby právem chráněných hodnot (což ostatně lépe odpovídá skutečnosti). V takovém případě lze ale argumentovat, že v některých situacích zkrátka převažuje zájem soukromý, a proto je namístě aplikovat právě civilní sankci. Domnívám se, že hranici mezi civilním a trestním právem můžeme vést v teorii, ale v praxi bude z povahy věci nutně vždy neostrá. Jak bylo již uvedeno, nejvyšším cílem práva, potažmo justice by mělo být hledání spravedlivých řešení. Trestní i civilní soudy by měly proto místo respektování suché systematiky přednostně učinit zadost spravedlnosti. V tomto smyslu lze tudíž sankční náhradu škody, jak ji představuje ve svém nálezu Ústavní soud, hodnotit jako přínosnou a žádoucí.

2.1.5. Proč by měl poškozený dostat více, než byla jeho ztráta?

Poslední problém, jemuž se zde chci věnovat, se týká povahy přiznané částky náhrady škody. Jedná se o jednu z nejčastějších námitek, které se v odborné literatuře ohledně přípustnosti sankční náhrady škody vyskytují.⁶⁹

Primární charakter náhrady škody by měl být vždy kompenzační a přiznané plnění by proto mělo vždy pouze vyrovnat škodu či újmu na straně žalobce. Ve vztahu

---

⁶⁹ Viz např. RENDLEMAN, D. (2009). Common Law Punitive Damages: Something for Everyone? *University of St. Thomas Law Journal*. vol. 7, no. 1, s. 6-9; GHANDHI, P. R. (1990). Exemplary Damages in the English Law of Tort. *Legal Studies*. vol. 10, no. 2, s. 183; KOZIOL, H. a WILCOX, V. op. cit. v pozn. 43, s. 36-37.

k uložené částce sankční náhrady škody se tudíž naskýtá otázka, proč by měl žalobce, jehož ztráta byla plně kompenzována, obdržet jakoukoliv dodatečnou či nadbytečnou částku. Přiznaná částka by mohla být považována za nezasloužené obohacení žalobce,⁷⁰ což jasně hovoří v neprospěch sankční náhrady škody. Existuje snad nějaký dobrý důvod, který by ospravedlnil podobný zisk žalobce na úkor žalovaného?⁷¹

Prvý důvod lze dle mého názoru spatřovat v tom, že jsou to právě porušené zájmy a práva poškozeného, které zde převažují nad zájmy společnosti na potrestání pachatele. V tom se ostatně sankční náhrada škody liší od sankce trestní. Navíc lze namítnout, že je to žalobce a nikoliv společnost, kdo riskuje určitou finanční ztrátu (např. náklady na právní zastoupení) tím, že vůbec sankční náhradu škody požaduje. Samotné náklady řízení, které mohou a jsou často vnímány ze strany povinného jako určitá sankce, totiž nejsou vždy plně kompenzované a někdy ani kompenzovatelné.⁷² Mám za to, že pouze a jen poškozený, jehož právo tu bylo porušeno, může proti škůdci uplatňovat sankci. Podle Jean Hampton je to nejvlastnější hodnota poškozeného, která musí být znovunastolena.⁷³ Tato koncepce vychází z Kantova pojetí lidí jako účelů o sobě. Instrumentalizace poškozeného svévolným aktem delikventa tudíž oběť opravňuje k tomu, aby požadovala zadostiučinění za spáchanou křivdu.⁷⁴ Ať už je tedy výše zadostiučinění v penězích jakákoliv, lze myslím považovat za spravedlivé, aby tato částka připadla poškozenému.

Mimo to by právo nemělo nikdy připustit, aby delikvent profitoval ze svého protiprávního jednání. Druhá kategorie jednání, za něž je možné přiznat v anglickém

---

⁷⁰ Srov. např. *Broome v. Cassell & Co* [1972] AC 1027 (HL), s. 1086.

⁷¹ Uvážíme-li navíc, že žalovaný může teoreticky i stát či územní samosprávný celek (škoda způsobená při výkonu veřejné moci), resp. subjekt poskytující veřejné služby, potom přiznaná částka nepředstavuje pouze obohacení na straně žalobce, ale též nepřímé ochuzení veřejnosti. Přiznaná částka náhrady škody totiž nutně ovlivní rozpočet žalovaného. Regresní úhrada předmětné částky odpovědným jednotlivce zpravidla totiž nikdy plně nevykompenzuje sumu vynaloženou žalovaným (stát, územní samosprávný celek). V důsledku proto není potrestán viník, nýbrž společnost.

⁷² Tento argument je silný především v USA, kde si strany sporu zásadně nesou své vlastní náklady, přičemž přiznání náhrady nákladů řízení se se sankční náhradou škody zpravidla vylučuje – viz POPE, M. A. (1995). *Punitive Damages: When, Where and How They Are Covered*. *Defense Counsel Journal*. vol. 62, no. 4, s. 541-2.

⁷³ HAMPTON, J. (1990). *Forgiveness, Resentment and Hatred*. In: Murphy, J. G. a Hampton J. (eds.). *Forgiveness and Mercy*. Cambridge: Cambridge University Press.

⁷⁴ ZIPURSKY, B. C. (2011). *Palsgraf, Punitive Damages, and Preemption*. *Harvard Law Review*. vol. 125, no. 7, s. 1759.

common law sankční náhradu škody, byla zavedena právě proto, aby škůdce, jehož zisky pravděpodobně přesáhnou skutečně vzniklou škodu, nemohl zcela záměrně ignorovat zájmy druhých osob – typicky právě v oblasti bulvárního tisku. Možnost získat profit z vlastního protiprávního jednání by naopak mohla nežádoucně motivovat další osoby. Sama kompenzační náhrada škody totiž nedokáže eliminovat zisk škůdce z takového jednání.

Možnost požadovat a získat částku z titulu sankční náhrady tedy motivuje poškozeného, aby své právo skutečně prosadil u soudu a aby tak nejen žalovanému škůdci, ale i ostatním ukázal, že i v soukromém právu existují určité nepřekročitelné hranice a že právo znamená něco víc, než jen formálně pojímané limity našeho jednání. Můžeme to tedy chápat i tak, že žalobce je tu odměněn za své odhodlání převzít roli ‚státního zástupce‘ v soukromém právu. Domnívám se tedy, že přiznaná vyšší částka sankční náhrady škody může být nazírána jako legitimní.

Ústavní soud se ve svém nálezu vyjádřil podobně, když připustil, aby stěžovatel (poškozený) obdržel v rámci přiměřeného zadostiučinění od škůdce více, než mu ušlo. Legitimitu takového „obohacení“ poškozeného našel Ústavní soud za pomoci testu proporcionality. Ochrana ústavně zaručených práv poškozené osoby musí převýšit nad zákazem „obohacení“ poškozeného. Ve výjimečných případech, kdy škůdce zasáhne do základních ústavních práv poškozeného, je podle Ústavního soudu možné připustit takovou náhradu škody, která převýší hodnotu způsobené škody.⁷⁵

2.2. Represivní, svévolné či protiústavní jednání úřední osoby

Druhou kategorií představuje 'represivní, svévolné či protiústavní'⁷⁶ jednání úřední osoby'. Jak vyplývá z definice této kategorie, mohou podobný delikt spáchat pouze úřední osoby, coby reprezentanti veřejné moci, a nikoliv osoby práva soukromého.⁷⁷ V dnešní době se toto striktní vymezení může zdát nedostačující, zejména když uvážíme, že mnohé nadnárodní společnosti či jim podobné subjekty se mohou fakticky nacházet v pozici, která vykazuje některé znaky veřejné moci. Tak například ve vztahu

⁷⁵ Srov. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012, odst. 44.

⁷⁶ Připomeňme, že Velká Británie nemá psanou ústavu – jedinou listinu, ale že ústavními pravidly je protkán celý její právní řád.

⁷⁷ *Broome v. Cassell & Co* [1972] AC 1027 (HL), s. 1078.

ke spotřebitelům disponují tyto subjekty reálně větší mocí, a tedy i jakýmsi nadřazeným postavením. Extenzivní výklad pojmu úřední osoby by však byl nejen proti obecně restriktivnímu přístupu k sankční náhradě škody, ale též proti smyslu druhé kategorie.

Úřední osoba je na rozdíl od zástupců soukromých subjektů vždy povinna službou veřejnosti a výkon této služby, při němž je úřední osoba vybavena značnými pravomocemi, musí být proto vždy podřízen veřejnému zájmu.⁷⁸ Druhá kategorie byla zavedena zejména proto, že osoby disponující veřejnou mocí mohou snadno podlehnout tendenci tento nástroj zneužít. Mnohé takové jednání bude sice považováno za trestný čin, ovšem najdou se i případy, kdy tomu tak nebude. Soud by měl v takovém případě hledět nejen na kompenzaci poškozeného, ale i na potrestání příslušné úřední osoby, kterým vyjádří naprostý nesouhlas s jejím deliktním jednáním. Pouhá kompenzace by zde totiž nemusela vést k efektivní nápravě.

Příkladem z druhé kategorie může být spor ve věci *Holden v. Chief Constable of Lancashire*,⁷⁹ kde byl žalobce protiústavně zatčen a zadržen po dobu zhruba 20 minut. Policista, coby úřední osoba, tu navzdory zákonnému požadavku panu Holdenovi nesdělil žádný důvod jeho zatčení, čímž porušil základní ustanovení *Magna Chartae* z roku 1297 o zákonnosti zatčení. Jeho jednání bylo proto protiústavní a poškozenému byla za tento akt příslušníka britské policie přiznána sankční náhrada škody.⁸⁰ Právo zde vyslalo jasný signál, že obdobné jednání je nepřípustné. Zajímavé je na tomto konkrétním případě navíc to, že zde nehrálo roli, zda bylo zatčení zároveň svévolné či represivní. Soud totiž dovodil, že tyto podmínky je třeba chápat disjunktivně a proto postačí naplnění byť i jen jedné z nich.

U nás je druhá kategorie upravena zejména dvěma veřejnoprávními předpisy. Je to zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci způsobenou rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. V rámci trestního zákoníku je to ustanovení § 329, které upravuje trestný čin zneužití pravomoci úřední osoby. Aplikace tohoto ustanovení však představuje až poslední možnost (*ultima ratio*), jak lze napravit porušení práva. Mnohem častěji zde

---

⁷⁸ *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129 (HL), s. 1226.

⁷⁹ [1987] QB 380.

⁸⁰ Dlužno podotknout, že žaloba v těchto případech směřuje proti policejnímu sboru, resp. jeho představiteli (*chief constable*), a přiznanou částku tak hradí sbor a nikoliv konkrétní policista.

proto bude přicházet v úvahu náprava právě pomocí zákona o odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci. Zde se otázka sankční náhrady škody vyskytuje v souvislosti přiměřeným zadostiučiněním, které lze poškozenému na základě tohoto zákona přiznat.

Podle ustanovení § 31a zákona o odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci náleží poškozenému za nemajetkovou přiměřené zadostiučinění, při jehož výměře se přihlédne k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo. Vzhledem k terminologii zákona ('přiměřené zadostiučinění') se zde nabízí zjevná analogie se způsobem přiznávání náhrady škody v oblasti ochrany osobnosti, kterou Ústavní soud označil za preventivně-sankční.

Přiměřené zadostiučinění, resp. náhrada škody způsobené při výkonu veřejné moci se vzhledem k odkazu na občanský zákoník⁸¹ jako taková považuje často za vztah soukromoprávní. Naproti tomu ovšem nelze nevidět, že tento vztah nese celou řadu veřejnoprávních prvků.⁸² Jak by také jinak mohl poškozenému svědčit „nárok“ (nikoliv právo) na náhradu škody, který není vymahatelný.⁸³ Co se týče otázky mísení soukromého a veřejného, je zde situace poněkud odlišná než u druhé kategorie (srov. dále). Samotný zákon č. 82/1998 Sb. ve svém ustanovení § 26 odkazuje na subsidiární užití občanského zákoníku, tedy předpisu soukromoprávního. Nelze tedy přehlédnout, že zákon o odpovědnosti za škodu, coby veřejnoprávní předpis předvídá specifické propojení se soukromým právem. Tím lze zčásti odbourat i námitku, podle které je 'trestání' přípustné toliko ve veřejném právu. Přiznání sankční náhrady škody se zde tudíž *pro futuro* jeví o to více pravděpodobné a legitimní.

Tři nedávné judikáty Nejvyššího soudu ČR⁸⁴ v této souvislosti sice odmítají sankční funkci náhrady škody, avšak s velice stručným odůvodněním, že takový přístup nemá v českém právním řádu oporu. Účelem přiměřeného zadostiučinění není sankcionovat či

---

⁸¹ Srov. § 26 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

⁸² Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1612/09 ze dne 23. 2. 2010 či komentář k tomuto rozhodnutí: NĚMČÁK, V. (2013). Odpovědnost veřejné moci za škodu jako materie veřejného práva. *Právník*, roč. 152, č. 3, s. 222-234.

⁸³ Srov. § 14 a § 15 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

⁸⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1796/2011 ze dne 15. 3. 2012, dále např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3936/2010 ze dne 15. 12. 2011; či rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2434/2010 ze dne 16. 8. 2011.

motivovat úředníky k prevenci nesprávného úředního postupu.⁸⁵ Všechna tři rozhodnutí na sebe doktrinálně navazují a týkají se právě povahy přiměřeného zadostiučinění dle zákona o odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci (konkrétně za nepřiměřenou délku řízení a za nezákonnou vazbu). Ani v jednom z nich se však nevyskytuje podstatný argument proti sankční povaze přiměřeného zadostiučinění. V nejstarším judikátu Nejvyšší soud ČR pouze arbitrárně konstatoval, že se přiměřené zadostiučinění je „prostředek reparační a nikoliv sankční.“⁸⁶ V následujících dvou rozhodnutích potom Nejvyšší soud ČR pouze odkazuje na tento svůj starší výrok coby zdroj legitimacy svého úsudku. Nijak se tudíž ani nevypořádává s otázkou, zda byl žalovaný delikt protiústavní, represivní či svévolný, což by bylo z hlediska posouzení přípustnosti druhé kategorie v našem právu jistě přínosné.

Nejvyšší soud ČR se dosud nijak nevypořádal se zde již citovaným nálezem Ústavního soudu z března letošního roku,⁸⁷ který připouští sankční povahu náhrady škody v případech 'protiústavního' poškození žalobce. Lze tedy tušit, že bude jen otázkou času, kdy se tato otázka dostane na pořad dne a kdy se některý z českých soudů přikloní k výkladu Ústavního soudu a sankční či preventivní složku náhrady škody žalobci přizná též ve formě peněžitého plnění.

Někteří autoři dnes již otevřeně volají po sankčním aspektu náhrady škody v této oblasti.⁸⁸ Jistě není náhodou, že jinak velice zřídka otázka sankční náhrady škody se v domácí judikatuře objevuje právě v souvislosti s typem jednání spadajícím obsahově pod tuto druhou kategorii. Na druhou stranu je zde problematická realizace samotné preventivně-sankční funkce, když doposud není veřejná služba nijak jasně regulována.

---

⁸⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3936/2010 ze dne 15. 12. 2011. S odkazem právě na toto starší rozhodnutí (přijmeme-li, že názor Nejvyššího soudu ČR se posunul ve prospěch existence sankční funkce) pak bylo překvapivé a dle mého názoru nesprávně odmítnuto uvážení sankční funkce a s tím souvisejícího zvýšení náhrady škody v mediálně známé kauze p. Šafránka. Ten byl zásadním a nezákonným pochybením policejních orgánů i soudu odsouzen k nepodmíněnému jednoletému trestu odnětí svobody, aby následně žil celých 18 let s nálepkou sexuálního násilníka a vyděrače, tedy až do zrušení tohoto nezákonného rozhodnutí. Rozhodnutí o náhradě škody bylo přitom vydáno až v roce 2013, tj. v době, kdy již celá řada rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sankční na preventivní funkci přiměřeného zadostiučinění připustila. Srov. rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 10 C 45/2012 ze dne 4. 2. 2013.

⁸⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2434/2010 ze dne 16. 8. 2011.

⁸⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012.

⁸⁸ VLK, V. (2010). Otevírá se nový prostor pro odškodňování morální újmy při zásazích státu? *Bulletin advokacie*. roč. 40, č. 1-2, s. 49-53.

V konečném důsledku tu neodpovídají ti, kdož újmu zavinili, nýbrž příslušná veřejnoprávní korporace. Je potom otázkou, jak lze zajistit, aby uložená sankce ovlivnila chování samotných úředníků. V tomto smyslu se jako příhodnější jeví důslednější oddělení orgánů moci veřejné, coby samostatných entit s deliktní odpovědností, jako je tomu ve Velké Británii. V případě policejních deliktů vystupuje na straně žalovaného jako pasivně legitimovaný přímo velitel příslušné bezpečnostní složky. Z koncepčního hlediska se tudíž jako zajímavou jeví problematika rozložení deliktní odpovědnosti v rámci jediné veřejnoprávní korporace, kterou je stát či územní samosprávný celek.⁸⁹

2.3. Sankční náhradu škody výslovně připouští zákon

Poslední, třetí kategorie Lorda Devlina, představuje případy, kdy je 'sankční náhrada škody výslovně připuštěna v zákonné úpravě'. V tomto smyslu je poměrně přelomovým nový britský zákon *Crime and Courts Act 2013* (c. 22) z letošního roku, který sankční náhradu škody explicitně připouští.⁹⁰ Podle ustanovení sec. 34 až sec. 36 tohoto zákona je možné přiznat sankční náhradu škody proti vydavateli, který ve svém médiu zveřejnil difamující či jinak poškozující informaci.⁹¹ Britský parlament tu jasně potvrzuje existenci a potřebnost sankční náhrady škody jako mj. preventivního a regulačního nástroje.

Výše sankční náhrady škody má být přitom přiměřená k závažnosti spáchaného deliktu.⁹² Zároveň se zde stanoví, že je sankční náhradu škody možné přiznat bez

---

⁸⁹ K problematice veřejnoprávních korporací viz blíže BERAN, K. (2006). *Právnícké osoby veřejného práva*. Praha: Aleš Čeněk, či BERAN, K. (2012). *Pojem osoby v právu*. Praha: Leges, s. 142-146.

⁹⁰ Pro úplnost lze dodat, že sankční náhradu škody připouští též *Reserve and Auxiliary Forces Act 1951*, s 13(2), a to za protiprávní odnětí statků (*conversion*) chráněných tímto zákonem. Toto ustanovení má však v praxi velice malé či téměř žádné uplatnění, proto se mu zde nebudu blíže věnovat.

⁹¹ Další podmínkou pro možnost přiznání sankční náhrady škody je to, že vydavatel se dobrovolně nepodřídí regulačnímu orgánu (podobný naší Radě pro rozhlasové a televizní vysílání). Tento orgán totiž může vydavatelům ukládat správní pokuty až do výše 1 milionu liber. Smyslem daného ustanovení je tak především urychlit a zjednodušit způsob řešení mediálních sporů, a to právě skrze centrálního regulátora.

⁹² Viz sec. 36(1)(b) *Crime and Courts Act 2013* (c. 22): „[T]he amount must be proportionate to the seriousness of the conduct.“

ohledu na to, zda byla přiznána jakákoliv další náhrada.⁹³ Tato poslední podmínka představuje významný posun směrem k univerzalitě této sankce. Doposud bylo sankční náhradu škody možné přiznávat pouze v případech, kde žalobci svědčila alespoň nějaká, byť sebemenší, kompenzační náhrada. Nový zákon však tuto podmínku ruší a sankční náhradu škody tím v určitém smyslu redefinuje, čímž automaticky vyvstává otázka, zda dojde k rozštěpení zákonné a *common law* úpravy či naopak k jejich doktrinálnímu sjednocení. V další části proto ukáži, proč se domnívám, že by anglická právní teorie měla sledovat spíše zákonnou předlohu.

V současném českém právu výslovnou úpravu sankční náhrady škody nenajdeme. Tento institut tak lze v našem právu dovodit nanejvýš naznačenou interpretací zákonných ustanovení o náhradě škody, tj. například právě výkladem pojmu přiměřeného zadostiučinění.

3. POJEM A FUNKCE SANKČNÍ NÁHRADY ŠKODY

Na základě předcházejícího textu se nyní krátce podíváme na základní pojmové a funkční znaky sankční náhrady škody. Lord Devlin v již citovaném rozhodnutí ve věci *Rookes v. Barnard* uvedl, že „[n]áhrada škody může být sankční (*punitive*) nebo exemplární (*exemplary*) [...] a není tak limitována principem kompenzace“.⁹⁴ Samotný pojem náhrady škody se zde tedy specifikuje dvojmo. Jednak je to náhrada škody jako nástroj sankční a za druhé jako nástroj exemplární. V tomto ohledu je možné si klást otázku, zda se tyto termíny po obsahové stránce shodují. Základní rozdíl spočívá v cíli, který každá z obou variant sleduje. Zatímco sankční náhrada škody je pojmově zaměřena především na potrestání škůdce (individuální represe), tedy na samotnou osobu delikventa, exemplární náhrada škody je pojmově orientována primárně směrem 'od' delikventa ke společnosti (generální prevence skrze speciální), kde má působit jako zastrašující příklad. Hlavním cílem sankční náhrady škody je tedy 'potrestání' škůdce a cílem exemplární náhrady škody je 'zastrašení' ostatních.

---

⁹³ Srov. sec. 34(7) *Crime and Courts Act 2013* (c. 22): „Exemplary damages may be awarded under this section whether or not another remedy is granted.“

⁹⁴ *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129 (HL), s. 1163.

Oba cíle se ovšem prolínají, neboť každé rozhodnutí, jímž se poškozenému přiznává sankční náhrada škody, má zároveň v *common law* normativní (obecné) účinky. Potrestání škůdce proto zpravidla zastraší ostatní, ale i samotného škůdce, od podobného jednání. Rozlišování obou pojmů tak v anglickém právu nemá prakticky zásadnějšího významu, o čemž svědčí též terminologicky rozkolísaná praxe. Anglická judikatura se kloní spíše k přívlastku 'exemplární', zatímco exekutiva užívá termín 'sankční'. Ve vztahu k českému systému práva je však patrně přiléhavější termín 'sankční', a to nejméně ze dvou důvodů. Za prvé mají rozhodnutí českých soudů zcela jinou povahu a publicitu než rozhodnutí anglická, byť i u nás má každé rozhodnutí do jisté míry funkci exemplární. Za druhé dosavadní česká judikatura i odborná literatura užívají shodně přívlastku 'sankční'.

Jak bylo již uvedeno, spočívá soukromé právo deliktů na principu kompenzačním (*restitutio in integrum*), institut představovaný v této práci však tento princip prolamuje, a to ve prospěch zásady sankční. Ne vždy je totiž soukromé právo schopno zjednat adekvátní nápravu pouze za pomoci zásady kompenzační, která nachází odezvu v náhradě skutečné či zvýšené škody.⁹⁵ Sankční náhrada škody zde v podstatě do soukromého práva zavádí trestní prvek. Soudce Lord Wilberforce v této souvislosti prohlásil, že nevidí žádný dobrý důvod, proč by soukromé právo deliktů nemělo mít v případě specifického jednání škůdce k dispozici kvazi-trestní nástroj k potírání deliktů. Podle něj „není nic nelogického či neobvyklého [...] na zapojení sankčního prvku v soukromoprávní náhradě škody, nebo naopak, že by trestní právo, spíše než právo soukromé, vyjadřovalo společenský nesouhlas [s jednáním škůdce...]. Anglické právo se s ohledem na svou praxi nezavázalo k žádné z podobných teorií [rozdělujících striktně soukromé a veřejné právo]: možná tak bylo moudřejší, než vůbec tušilo.“⁹⁶

Sankční náhrada škody je ale i v anglickém právu chápána jako *ultima ratio* civilního postihu a samotné soudy k jejímu přiznání svolí jedině tehdy, pokud nelze nápravu dosáhnout jinak, a zároveň, pokud jednání škůdce spadá pod některou z vymezených kategorií. Je tu tak, podobně jako v trestním právu, zdůrazněna subsidiarita této civilní represe. Sám Lord Devlin v rozhodnutí *Rookes v. Barnard* prohlásil, že k přiznání

---

⁹⁵ K termínům 'skutečné' a 'zvýšené' náhrady škody viz blíže následující část IV. (Systém náhrady škody).

⁹⁶ *Broome v. Cassell & Co* [1972] AC 1027 (HL), s. 1114.

sankční náhrady škody nepostačuje, že deliktní jednání spadá pod některou ze tří uvedených kategorií. Zároveň totiž musí být splněno hned několik dalších podmínek. V první řadě lze sankční náhradu škody přiznat tehdy a jen tehdy,⁹⁷ pokud kompenzační částka náhrady škody nepostačuje k potrestání tohoto činu škůdce.⁹⁸ Jinými slovy, že nedokáže škůdce poučit o naprosté nepřipustnosti jeho jednání. Proto například anglický soud nepřiznává sankční náhradu tam, kde zároveň nebude udělena, byť sebemenší, částka kompenzační.⁹⁹

Mimo to je potřeba při rozhodování o přiznání sankčního typu náhrady škody posoudit, zda je žalobce skutečně 'obětí' trestuhodného jednání škůdce, tzn., zda je jeho obětí přímou.¹⁰⁰ Sankční náhradu škody nelze přiznat kupříkladu někomu, kdo v televizní relaci uvidí takové trestuhodné jednání a cítí se jím být poškozen. Zásadně se tak zkoumá příčinná souvislost mezi škodou a jednáním škůdce. Tato podmínka však paradoxně přisvědčuje spíše kompenzačnímu nežli sankčnímu principu, neboť se vyžaduje, aby zde byla určitá korelativita mezi porušeným právem žalobce a přiznanou částkou.

---

⁹⁷ Jakkoliv anglická doktrína hovoří o tzv. „if, but only if“ testu, domnívám se, že je tento kondicionál užít nesprávně, neboť se o materiální implikaci nejedná. Samotná skutečnost, že kompenzace není postačující k potrestání škůdce, neimplikuje použitelnost sankční náhrady škody. Právě naopak je dost dobře možné, že bude sankčních cílů dosaženo pomocí trestního či správního postihu, a sankční náhrada škody tak s ohledem na nepřipustnost dvojího trestání nebude moct být použita. To ostatně potvrzuje např. rozhodnutí v kauze *Archer v. Brown* [1984] 2 All ER 267, s. 281 či nedávná kauza *2 Travel Group plc (in liquidation) v. Cardiff City Transport Services Ltd* [2012] CAT 19, odst. 497.

V této souvislosti je proto zarážející, že právní věda neustále přebírá zmíněnou materiální implikaci, vyjádřenou poprvé v rozhodnutí *Rookes v. Barnard* [1964] 1 AC 1029 (HL), s. 1227-1228, a to aniž by svůj postoj náležitě zdůvodnila. U nás podobně viz např. VLASÁK, M. op. cit. v pozn. 19, s. 923.

⁹⁸ *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129 (HL), s. 1227-1228.

⁹⁹ Viz např. *Watkins v. Home Office and others* [2006] UKHL 17. V této kauze šlo o překročení pravomoci při výkonu veřejné moci (*misfeasance in public office*), když vězeňská služba nedovoleně kontrolovala příchozí poštu žalobce. Z tohoto jednání však žalobci nevznikla žádná škoda. Stejně tak mu nemohlo být přiznáno právo na nominální náhradu škody deklarující porušení práva. Soudy totiž dovodily, že subjektem práva na ochranu listovního tajemství je zde odesílatel a nikoliv příjemce pošty. Překročení pravomoci při výkonu veřejné moci přitom není delikt žalovatelný *per se*, tj. delikt, pro nějž by bylo možné vyslovit porušení práva (a přiznat nominální náhradu škody), aniž by jím byla způsobena škoda. Přestože tak jednání vězeňské služby jasně spadalo pod prvou Devlinovu kategorii, sankční náhrada škody tu nemohla být přiznána, neboť nebyla přiznána ani žádná kompenzace. K pojmu nominální náhrady škody srov. další část této práce.

¹⁰⁰ *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129 (HL), s. 1227; *Ashley v. Chief Constable of Sussex Police* [2008] 1 AC 962 – v této kauze žalovali syn a otec pana Ashleyho Sussexskou policii, která během domovní prohlídky zcela nedůvodně zastřelila pana Ashleyho. Ten byl v době prohlídky nahý a neozbrojený. Soud zde ve své úvaze připustil, že jednání by mohlo obsahově spadat pod druhou zde zmíněnou kategorii, avšak jelikož nebyli žalovaní přímou obětí deliktu, odmítl se touto otázkou dále zabývat.

Dalším výrazným omezením při rozhodování o samotné výměře je pak přiměřenost výše přiznané sankční náhrady škody. Takto přisouzená částka by nikdy neměla přesáhnout výši pokuty za podobné jednání sankcionovatelné veřejným právem.¹⁰¹ Sankční náhrada škody totiž představuje velice silný nástroj v rukou soudu, který musí být užíván obezřetně. Nelze jí proto přiznat ani v případech, které dokáže napravit trestní či správní postih.

Až pokud jsou splněny všechny výše uvedené podmínky, může aplikace tohoto institutu připadat v úvahu. Soud potom rozhodne o výši přiznané částky, a to na základě jednak majetkových poměrů škůdce a dále podle povahy a závažnosti spáchaného deliktů. „[V]še co zvyšuje nebo snižuje závažnost jednání škůdce je zde relevantní.“¹⁰² Je proto zřejmé, že i rozhodování o samotné výši sankční náhrady škody je ovládáno poněkud netradičními principy. Nepřihlíží se zde totiž primárně k velikosti ztráty poškozeného, jako je tomu u klasické náhrady škody.

Na základě výše uvedeného je podle mého názoru možné formulovat následující obecnou pojmovou definici sankční náhrady škody:

Sankční náhrada škody se poškozenému, který je obětí deliktu spadajícího pod jednu ze tří kategorií případů (represivní, svévolné či protiústavní jednání úřední osoby; vypočítavé jednání za účelem zisku, který dostatečně přesáhne výši případné kompenzace za vzniklou škodu; sankční náhradu škody výslovně připouští zákon), přizná za účelem potrestání či zastrašení škůdce, avšak jen pokud toho nelze dosáhnout pomocí kompenzace, a to ve výši, která rozumně zohledňuje všechny okolnosti zvyšující či snižující závažnost deliktu.

Zdá se tedy, že sankční náhrada škody pojmově vylučuje kompenzaci. To je ostatně terčem nejčastější kritiky tohoto institutu. Bez kompenzačního principu totiž nedokážeme ospravedlnit přiznanou částku, neboť zde chybí vzájemnost mezi náhradou a újmou. Navíc tím vytváříme striktní a umělé oddělení jednotlivých funkcí deliktního práva. Je tomu tak ale doopravdy? Vylučuje pojem sankční náhrady škody skutečně princip kompenzace?

¹⁰¹ Srov. např. *Thompson v. Commissioner of Police of the Metropolis* [1997] 2 All ER 762, s. 763, 776.

¹⁰² *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129 (HL), s. 1228.

Z historického pohledu nelze sankční (*punitive*) a kompenzační funkci náhrady škody takto oddělovat. Je pravdou, že různé nástroje mají různé převažující funkce, avšak žádná z nich není funkcí výlučnou.¹⁰³ Náhrada škody má tudíž mnohem více cílů, a to například kompenzaci, zastrašení, prevenci, sankci (potrestání), rehabilitaci (vindikaci) práva či deklaraci jeho porušení. Idea penalizace přitom spadá na první pohled jasně do oblasti trestního či veřejného práva, přičemž v soukromém právu představuje zcela anomální způsob nápravy. Podíváme-li se ovšem na vývoj deliktního práva, nemusí být tento dualistický přístup zcela samozřejmý.¹⁰⁴

Římské právo v tomto smyslu znalo pouze jeden druh obligace – *delictum*. Tento závazek lze obecně charakterizovat jako úmyslný akt bezpráví. V návaznosti na to, zda je potom porušen zájem soukromý či veřejný se tyto delikty dělily na tzv. *delicta privata* a *delicta publica*. Z hlediska sankční náhrady škody je zajímavý především způsob odškodnění, které římské právo uplatňovalo právě u soukromých deliktů. Poškozená strana mohla totiž původně vykonat na škůdci soukromou mstu a za jeho delikt jej potrestat. Teprve postupem času bylo delikventovi umožněno, aby se ze svého trestu vyplatil (počátky peněžité náhrady). Taková částka měla nicméně pramálo co do činění s kompenzací vzniklé újmy. Spíše se jednalo o alternativní formu trestu.¹⁰⁵ Z práva poškozeného na potrestání škůdce se postupně vyvinula specifická forma žalobního nároku, jehož petit zněl na úhradu peněžitého trestu (*poena*).¹⁰⁶ Výše této pokuty se odvíjela od druhu spáchaného bezpráví a v případě zásahu do majetkových práv šlo zpravidla o několikanásobek ceny poškozené věci.¹⁰⁷

---

¹⁰³ Viz např. BURROWS, A. S. (2004). *Remedies for Torts and Breach of Contract*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, s. 10; či EDELMAN, J. (2002). *Gain-Based Damages*. Portland: Hart Publishing, s. 4.

¹⁰⁴ Viz MCGREGOR, H. (1965). Compensation versus Punishment in Damages Awards. *The Modern Law Review*. 1965, vol. 28, no. 6, s. 629; WAGNER, G. (vyjde). Punitive Damages in European Private Law. In: Basedow, J. H. a Zimmerman, R. (eds.). *Handbook of European Private Law*. [n.d.], s. 2 (dostupné z: URL: <<http://ssrn.com/abstract=1766113>> [01.06.2013]).

¹⁰⁵ ELISCHER, D. (2010). Ke genezi a vývoji konceptu individuální občanskoprávní odpovědnosti za škodu. In: Havel, B. a Pihera, V. (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Praha/Plzeň: Aleš Čeněk, s. 121.

¹⁰⁶ WAGNER, G. op. cit. v pozn. 104, s. 2.

¹⁰⁷ ELISCHER, D. op. cit. v pozn. 105, s. 123; Srov. také GORDLEY, J. (2006). *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*. Oxford: Oxford University Press, s. 163.

Zásadním posun směrem k modernímu, kompenzačnímu pojetí náhrady škody můžeme spatřovat až s rozvojem nedbalostních deliktů a především s koncepcí objektivní odpovědnosti, u níž jde zavinění škůdce zásadně stranou.¹⁰⁸ Odpovědnostní vztah již nelze legitimně založit ve vztahu k jednání a svobodné vůli delikventa. Napříště se tak odpovědnost za škodu váže k vzniku škody, přičemž právo se má snažit dosáhnout rovnováhy, tj. v ideálním případě dostat poškozeného do pozice, jako kdyby nikdy žádný delikt nebyl spáchán.

Zavedením kompenzačního principu náhrady škody přesto nikdy neztratila na legitimitě úvaha o sankcionovatelnosti delikventa za hrubé porušení soukromého práva poškozeného, tedy za vlastní bezpráví. Sankce, resp. sankční náhrada škody je přitom legitimní s ohledem na závažnost spáchaného deliktu. Tomu ostatně odpovídají úvahy jak anglických tak českých soudů při určování výše sankční náhrady škody, resp. přiměřeného zadostiučinění s ohledem na jeho sankční funkci. I zmíněné zákonné zachycení sankční náhrady škody (*Crime and Courts Act 2013*) ospravedlňuje vyšší přiznané částky právě v návaznosti na závažnost deliktu.

Závažnost deliktu lze přitom vyjádřit jako materiální složku bezpráví, tj. jakousi kompenzovatelnou újmu. Vedle čistě deklaratorního aspektu soudního rozhodnutí, který formálně stvrdí porušení soukromého práva poškozeného a tím jej rehabilituje, lze o sankční náhradě škody uvažovat jako o rehabilitaci materiální složky bezpráví, tj. závažnosti spáchaného deliktu. Z takového pohledu se sankční náhrada škody jeví jako zcela legitimní nástroj soukromoprávní ochrany. To ale mj. znamená, že přiznaná částka nijak nesouvisí se vzniklou škodou, která by byla kompenzovatelná pomocí jiných tradičních nástrojů soukromého práva. Jinými slovy, důvod, aby přípustnost sankční náhrady škody byla i nadále vázána na splnění podmínky, že nápravy nelze dosáhnout pomocí kompenzace, odpadá. Současná anglická legislativa tento argument velice správně reflektuje, když zmíněnou podmínku opouští a umožňuje přiznání této náhrady bez ohledu na použitelnost jakéhokoliv dalšího nástroje soukromoprávní ochrany.¹⁰⁹

Někteří autoři v této souvislosti hovoří o tripartitě nástrojů soukromoprávní ochrany – instituty založené na ztrátě žalobce (materiální či imateriální); instituty založené na

---

¹⁰⁸ McGREGOR, H. op. cit. v pozn. 104, s. 629.

¹⁰⁹ Viz sec. 34(7) *Crime and Courts Act 2013* (c. 22).

zisku žalovaného; instituty založené na porušení práva žalobce. A právě sankční náhrada škody by patřila mezi nástroje založené na porušení práva žalobce.¹¹⁰ V souladu s tím lze dle mého názoru uvést jakousi legální pojmovou definici sankční náhrady škody, s níž se náš institut přiměřeného zadostiučinění do určité míry překrývá:

Sankční náhrada škody se poškozenému, který je obětí nepřístojného jednání delikventa, přizná za účelem potrestání a zastrašení škůdce, a to ve výši zajišťující rehabilitaci jeho porušených práv, tj. s ohledem na všechny okolnosti zvyšující či snižující závažnost spáchaného deliktu.

Koncept přiměřeného zadostiučinění se od sankční náhrady škody zároveň zásadně odlišuje, a to tím, že v sobě zahrnuje nejen rehabilitaci (případně deklaraci) porušeného práva, ale též náhradu nemateriální újmy. V samotném soudním rozhodnutí, potažmo v jeho výrokové části však tyto elementy od sebe není možné rozlišit. V tomto smyslu nelze oba nástroje v žádném případě ztotožňovat. Na druhou stranu má rehabilitační (vindikační) pojetí sankční náhrady škody velice blízko k sankční složce přiměřeného zadostiučinění.

Domnívám se tedy, že pro částku přiměřeného zadostiučinění, která přesahuje (dle úvahy soudu) nemateriální újmu poškozeného,¹¹¹ je namístě inspirovat se zkušenostmi s aplikací sankční náhrady škody v anglickém právu a nikoliv tento institut dogmaticky odmítat.¹¹² Z toho důvodu se v následující kapitole zaměřím na otázku, jaká je pozice sankční náhrady škody v systému anglického práva.

---

¹¹⁰ Srov. Lord SCOTT. (2007) Damages. *Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly*. vol. 4, no. Nov. s. 465-473.

¹¹¹ A to ať už v základní či zvýšené míře (*aggravated damages* – viz dále), neboť i institutu *aggravated damages* je považován za nástroj čistě kompenzační, tj. nahrazuje nemajetkovou újmu. Srov. LAW COMMISSION. op. cit. v pozn. 38, s. 10-27; či z jiného pohledu BEEVER, A. (2003). The Structure of Aggravated and Exemplary Damages. *Oxford Journal of Legal Studies*. vol. 23, no. 1, s. 90.

¹¹² Podobný vzor bychom mohli najít ale též v tzv. rehabilitační náhradě škody (*vindictory damages*), která je přiznávána v případě porušení ústavních práv žalobce a která bývá se sankční náhradou ztotožňována (např. PEARCE, D. a HALSON, R. (2008). Damages for Breach of Contract: Compensation, Restitution and Vindication. *Oxford Journal of Legal Studies*. vol. 28, no. 1, s. 86; VENTOSE, E. D. (2010). Damages for Constitutional Infringements: Compensation and Vindication. *Commonwealth Law Bulletin*. vol. 36, no. 2, s. 245; STEVENS, R. (2006). Torts, Rights and Losses. *Law Quarterly Review*. vol. 122, no. Oct.; či Lord SCOTT. op. cit. v pozn. 110.

4. ANGLICKÝ SYSTÉM NÁHRADY ŠKODY

Obecně lze předeslat, že v anglickém právu vždy představuje náhradu škody peněžitá částka odpovídající škodě způsobené spáchaným deliktem. Náhrada škody sleduje teoreticky hned několik cílů. Nejdůležitějším cílem je kompenzace, tj. snaha dostat poškozeného do pozice, ve které by se nacházel, pokud by býval delikt nebyl nikdy spáchán.¹¹³ Náhradu škody lze pak dělit na tzv. **obecnou** a **zvláštní**.¹¹⁴ Obecnou náhradu škody lze přiznat tam, kde bylo možné rozumně předpokládat, že jednání škůdce povede ke vzniklé škodě. Jinými slovy obecná náhrada škody předpokládá, že z deliktního jednání přirozeně vyplývá určitá ztráta, kterou je pak kompenzována. Zvláštní náhrada škody naopak dopadá na takovou ztrátu žalobce, jejíž vznik škůdce nemohl rozumně předpokládat.

Důsledek tohoto rozdělení je převážně procesní. Obecnou škodu, co to typového základu totiž žalobce nemusí ve svém návrhu předem specifikovat, protože vznik tohoto typu škody se předpokládá. Soud se samozřejmě následně bude v dokazování zabývat její výší. Naproti tomu zvláštní náhradu škody musí žalobce co do základu přesně specifikovat již v žalobním návrhu, jinak mu nebude moci být přiznána. Jedná se vlastně o ochranu žalovaného před nečekaným rozhodnutím.

Sankční náhradu škody lze v tomto smyslu zařadit do skupiny prvé (obecná náhrada škody), neboť postihuje především případy úmyslného jednání škůdce, které je navíc velice úzce vymezeno. To znamená, že škůdce musel předvídat, že jeho jednání založí právo poškozeného na přiznání sankční náhrady škody (jako typu). Na druhou stranu však sankční náhrada škody nezohledňuje rozsah ztráty či újmy poškozeného a proto se uvedeným dvěma kategoriím spíše vymyká.

Vedle tohoto základního rozdělení (podle předvídatelnosti škody) lze náhradu škody dělit podle způsobu výpočtu její výše. Tuto terminologii ostatně nejčastěji užívají i samotné soudy při označení toho kterého typu náhrady škody, již v daném případě (ne)přiznají. Sankční náhrada škody tu tak stojí vedle tzv. (i) náhrady **skutečné**, zejména hmotné škody (*substantial damages*), (ii) **zvýšené** náhrady škody (*aggravated*

¹¹³ *Livingston v. Rawyards Coal Co* (1880) 5 App Cas 25, s. 49.

¹¹⁴ MARKESINIS, B., DEAKIN, S. a JOHNSTON, A. (2012). *Markesinis and Deakin's Tort Law*. 7th ed. Oxford: Oxford University Press, s. 941.

damages), (iii) **nominální** náhrady škody (*nominal damages*), (iv) '**pohrdlivé**' náhrady škody (*contemptuous damages*)¹¹⁵ a dále tzv. (v) **restituční** náhrady škody (*restitutionary damages*).¹¹⁶

U prvních dvou druhů náhrady škody dominuje kompenzační princip. Rozdíl je mezi nimi především v typu újmy, kterou nahrazují. **Skutečná** škoda se hradí všude tam, kde je možné vypočítat skutečnou ztrátu poškozeného a hradí se v plné výši. Jedná se v zásadě o obdobu náhrady skutečné škody a ušlého zisku u nás.

Zvýšená náhrada škody se hradí zpravidla tam, kde nelze hodnotu škody (ztráty) dostatečně přesně vyjádřit. Typickým příkladem bude žaloba na ochranu osobnosti, ale také podvod nebo rasová či sexuální diskriminace. Stále zde ale platí kompenzační princip – nahrazuje se vlastně imateriální psychická újma (stres, zraněné city, porušená důstojnost, pověst apod.). Pro výpočet její výše se přihlíží zásadně k jednání škůdce. V tomto smyslu je vlastně zvýšená náhrada škody velice podobná té sankční, kde je chování škůdce rovněž relevantní. Odlišnost je v tom, že u zvýšené náhrady škody se k chování škůdce sice přihlíží, ale není rozhodující, kdežto u sankční náhrady škody je vždy rozhodující. Ve své závěrečné zprávě navrhla Law Commission přejmenovat zvýšenou náhradu škody jako náhradu za citové strádání,¹¹⁷ čili lze vidět určitou paralelu mezi tímto institutem a naší náhradou nemajetkové újmy.

Další paralelu mezi zvýšenou a sankční náhradou škody můžeme spatřovat v tom, že pro principiální nepřesnost výpočtu zvýšené náhrady škody, která vyplývá z nemajetkové povahy vzniklé škody, tak vlastně v důsledku vůbec nemusí být dodržena zásada kompenzační, ale právě naopak může dojít k jakési nad-kompenzaci poškozeného, která svou povahou hraničí s určitou formou trestu. Jak už bylo ale řečeno, má zvýšená náhrada škody, na rozdíl od sankční náhrady škody, která 'trestá' jednání škůdce, za úkol primárně kompenzovat nemajetkovou újmu. Klíčové proto je,

---

¹¹⁵ Tyto první čtyři kategorie rozlišuje např. MARKESINIS, B., DEAKIN, S. a JOHNSTON, A. op. cit. v pozn. 114.

¹¹⁶ Nově se v *common law* hovoří také o *vindictory damages*, které jsou přiznávány jako kompenzace i trest za porušení ústavních práv žalobce. Tato kategorie se však přímo nedotýká samotné Anglie, ale především ostrovních zemí Commonwealthu. Anglie totiž, jak známo, nemá psanou ústavu. Blíže k tomu viz např. McBRIDGE, N. J. a BAGSHAW, R. (2012). *Tort Law*. 4th ed. Harlow: Pearson, s. 820-31; VENTOSE, E. D. op. cit. v pozn. 112; či BAGSHAW, R. (2011). False Imprisonment - Vindictory Damages. *Student Law Review*. [n.d.], s. 2-3.

¹¹⁷ LAW COMMISSION. op. cit. v pozn. 38, s. 10-27.

zda nedošlo k porušení principu kompenzace, který je pro zvýšenou náhradu škody určující.

Nominální a '**pohrdlivá**' náhrada škody hrají spíše roli deklaratorní než kompenzační. **Nominální** náhrada škody je přiznávána v případě, kdy žalovaný porušil právo žalobce, avšak tímto jednáním nevznikla žádná reálná škoda, nebo pokud žalobce její vznik neprokázal. Mohou sem spadat též případy, kdy žalobci škoda sice vznikne, ale nepodaří se mu prokázat příčinnou souvislost s deliktním jednáním žalovaného, anebo případy, kdy má soud pouze určit, zda došlo k porušení práva či ne. V takovém případě dojde v rozhodnutí k vyslovení porušení práva a soud přiznává nominální náhradu škody ve výši pouze několika málo liber.¹¹⁸ Nutno však podotknout, že vedle toho je úspěšnému žalobci protistrana povinna nahradit rovněž náklady litigace. Nominální náhrada škody tak v anglickém právu de facto představuje především jakýsi „háček na zavěšení náhrady nákladů řízení“.¹¹⁹

Dalším, velice důležitým smyslem nominální náhrady škody je to, že otevírá cestu k navazujícím nástrojům ochrany, a to ke zvýšené či sankční náhradě škody. Přiznání nominální náhrady škody je tudíž je možno chápat jako jakousi rehabilitaci či kompenzací za porušené právo žalobce. Jedině tak lze systematicky zdůvodnit, proč je v návaznosti na nominální náhradu škody možné přiznat škodu sankční. Ta je totiž, jak bylo výše uvedeno, pojmově vázána na splnění podmínky, že přiznaná kompenzace není postačující k prosazení sankčního principu.

V rámci deliktního práva je nominální náhrada škody přiznávána v případech deliktů žalovatelných *per se*, tj. takových, kde žalobce nemusí prokazovat svou ztrátu, neboť škodlivost, resp. vznik škody z jednání žalovaného se u těchto druhů deliktů předpokládá. Příkladem jednání žalovatelného *per se* může být urážka na cti trvalého, zpravidla písemného charakteru (*libel*). Oproti tomu příkladem deliktního jednání, které není žalovatelné *per se*, může být pomluva (*slander*), jejíž povaha spočívá v dočasnosti poškozujícího sdělení. Pomluva bude zpravidla jen ústní a žalobce u ní bude muset prokázat zvláštní (*special*) škodu, na jejímž základě mu bude moci být náhrada škody přiznána.

---

¹¹⁸ Zpravidla ve výši do £10.

¹¹⁹ HETHERINGTON, S. (2012). *Halsbury's Laws of England*. 5th ed. vol. 12. LexisNexis B [přístup dne 1. 6. 2012], odst. 813.

Takovýto přístup bývá často kritizován, jelikož přiznání náhrady škody tu často závisí na štěstí delikventa. U některých deliktů nemusí skutečná škoda vzniknout pouze dílem náhody.¹²⁰ K porušení práva přesto dojde vždy, a tudíž by mělo poškozenému svědčit alespoň právo na deklaratorní rozsudek bez ohledu na to, zda tu byla skutečná škoda či ne. V souladu s uvedenou argumentací pak právě nový anglický zákon formuluje sankční náhradu škody jako na nominální škodě nezávislý nástroj ochrany.¹²¹

'**Pohrdlivá**' náhrada škody pak představuje pouze symbolickou částku,¹²² která nepokryje prakticky žádnou reálnou ztrátu či škodu na straně žalobce a kterou soud žalobci přizná pouze proto, že došlo k porušení práva žalobce. Jako příklad zde lze uvést spor mezi Bruce Grobbelaarem, brankářem fotbalového klubu Liverpool F. C. a deníkem The Sun.¹²³ Bruce Grobbelaar zažaloval The Sun za to, že jej na svých stránkách obvinil z přijetí úplatku, za který měl Grobbelaar umožnit soupeři vstřelit branku. Grobbelaarovi byla soudem prvního stupně sice přiznána náhrada škody ve výši £85 000, avšak vyšší instance tuto náhradu snížily, a to na pouhou £1. Důvodem bylo podle soudu to, že jakkoliv byl Grobbelaar křivě nařčen z úplatkářství, jeho skutečné chování na hřišti neodpovídalo standardům mravného a čestného fotbalisty, čímž vážně ohrozil důstojnost samotného fotbalu a nepřímo podryl důvěru a oddanost tisíců fanoušků.¹²⁴ Soud dal tak přiznáním pouze této 'pohrdlivé' náhrady škody jednoznačně najevo svůj nesouhlas s tím, že Grobbelaar ve svém postavení vůbec deník The Sun žaloval. Vedle toho navíc musel Grobbelaar uhradit dvě třetiny nákladů řízení žalovaného.

Na rozdíl od skutečné a zvýšené náhrady škody v našem domácím právu tu nominální ani 'pohrdlivou' nenajdeme. Přesto lze určitou podobnost vidět v pravidlech civilního soudního řízení, kdy lze přiznat náklady tohoto řízení žalobci (a to i v plné výši), jestliže je jeho žaloba úspěšná alespoň co do svého základu. De facto jsou tu tak náklady litigace rovněž navázány na jakousi deklaraci porušení práva žalobce, podobně

---

¹²⁰ Viz např. TODD, S. op. cit. v pozn. 41, s. 268; STEVENS, R. (2007). *Torts and Rights*. Oxford: Oxford University Press, s. 88-91; či FELDMAN, D. (2012). Consequences of Administrative Unlawfulness. *The Cambridge Law Journal*. vol. 71, no. 1, s. 11-15.

¹²¹ Viz sec. 34(7) *Crime and Courts Act 2013* (c. 22).

¹²² Často jde pouze o částku ve výši odpovídající minci nejnižší nominální hodnoty.

¹²³ *Grobbelaar v. News Group Newspapers Ltd* [2002] 1 WLR 3024.

¹²⁴ Tamtéž, s. 3036.

jako tomu je u nominální náhrady škody. Co se týče 'pohrdlivé' náhrady škody, domnívám se, určitou její podobu představuje ustanovení § 150 občanského soudního řádu, podle nějž soud nemusí z důvodů hodných zvláštního zřetele přiznat zcela nebo zčásti náhradu nákladů řízení, které by takové straně jinak náležely. Na rozdíl od anglického práva je u nás zdůrazněn procesní aspekt tohoto institutu. Hmotněprávní ekvivalent 'pohrdlivé' náhrady škody v českém právu nenajdeme.

Poslední typ, **restituční** náhrada škody je pak institut velice podobný našemu pojetí bezdůvodného obohacení, resp. jeho vydání. Podstata restituční náhrady škody totiž spočívá ve vydání prospěchu získaného deliktním jednáním. V rámci této kategorie někteří rozlišují dále mezi (a) **restituční** (*restitutionary*) náhradou škody v užším smyslu, jejímž cílem je náprava nelegitimního převodu určité hodnoty přiřazené poškozenému na škůdce, a tzv. (b) **vydávací** (*disgorgement*) náhradou škody, která spočívá ve vydání výnosu škůdce, který získal díky svému deliktnímu jednání a který však nepochází z majetku poškozeného.¹²⁵ Rozdíl mezi oběma kategoriemi je v tom, že zatímco v případě restituční náhrady škody musí být poškozený ochuzen, v případě té vydávací tomu tak není. Zdálo by se tudíž, že vydávací náhrada škody může zajistit nápravu u mediálních, difamačních deliktů, neboť nabízí možnost, jak připravit delikventa o jeho nelegitimní zisk.

Na rozdíl od sankční náhrady škody je ovšem ta restituční vždy založena na obohacení (zisku) a ne na porušení práva, tudíž přirozeně sleduje jiné cíle. S tím souvisí též odlišný způsob výpočtu přiznané částky, která není u sankční náhrady škody omezena ziskem avšak i přesto je stále ve vztahu k závažnosti jednání škůdce přiměřená a ospravedlnitelná.

Celkově lze shrnout, že systém anglického práva v oblasti náhrady škody představují čtyři základní pilíře, a to (i) skutečná (kompenzační) náhrada škody, (ii) zvýšená (kompenzační) náhrada škody, (iii) sankční náhrada škody a (iv) restituční náhrada škody. Na první pohled by se tak mohlo zdát, že sankční náhrada škody je zbylým třem koncepcím rovnocenným partnerem. To ovšem platí patrně pouze co do jejich doktrinárního zdůvodnění. V praxi je sankční náhrada škody používána velice zřídka, a to nejen z důvodu častého mimosoudního vyrovnání, kterým se velké množství

---

¹²⁵ Viz např. EDELMAN, J. op. cit. v pozn. 103.

soukromých sporů v Anglii končí, ale též proto, že její přiznání je vázáno na splnění přísných podmínek. Empirické výzkumy z počátku 90. let dokazují, že například ve Spojených státech amerických je sankční náhrada škody přiznávána pouze v minimu případů (navzdory obecnému mínění). Ve skutečnosti jsou to asi jenom ve 2 až 4%¹²⁶ úspěšných žalob na náhradu škody. Není důvod domnívat se, že by tento počet byl v Anglii výrazně odlišný.

5. VÝVOJ SANKČNÍ NÁHRADY ŠKODY

5.1. Vývoj v Anglii

Od vynesení přelomového rozhodnutí *Rookes v. Barnard* uplynulo již více než 50 let a přístup anglického soudnictví k sankční náhradě škody se od té doby ustálil na zmíněných třech kategoriích, které dále nebyly nijak rozšiřovány. Počátkem 90. let se šířila všeobecná nechuť k sankční náhradě škody, a to zejména pod vlivem soudní praxe Spojených států amerických, odkud přicházely zprávy o šokujících a enormních částkách takovéto náhrady škody. Jedním z hlavních argumentů pro odmítnutí sankční náhrady škody se tak stala její nepředvídatelnost, a to jak co do přiznání, tak co do její výše.

Anglické právo ve stejné době reagovalo na řadu svých nedostatků profesionalizací soudnictví, kdy poroty 'z lidu', dříve pro anglické *common law* velice příznačné, dnes již prakticky nerozhodují žádné odborné otázky. Mezi ně by pak patřila právě i otázka, zda žalované jednání spadá pod jednu z kategorií, které umožňují přiznat sankční náhradu škody. Takový posun můžeme hodnotit pozitivně, protože například ve sporech typu *obyčejný člověk v. bohatá korporace* by laická porota stěžela své emoce stranou.¹²⁷

Přesto se stále projevovaly určité tendence k odmítnutí či alespoň omezení sankční náhrady škody, což našlo své vyjádření i v judikatuře. V roce 1993 byl ve věci *AB v. South-West Water Services Ltd*¹²⁸ vysloven názor, že institut sankční náhrady škody je

¹²⁶ MALLOR, J. a ROBERTS, B. op. cit. v pozn. 33, s. 1005.

¹²⁷ Silnější postavení poroty ve Spojených státech amerických může být jedním z důvodů, proč je zde sankční náhrada škody přiznávána častěji než v Anglii.

¹²⁸ [1993] 1 All ER 609 (CA).

třeba aplikovat maximálně restriktivně, a proto by pod Devlinovy tři kategorie neměly být podřazovány delikty, za které anglické *common law* nepřiznalo sankční náhradu škody již před rozhodnutím ve věci *Rookes v. Barnard*. Sankční náhradu škody bylo tak možné přisoudit pouze tam, kde již byla přiznána dříve. Podle tohoto rozhodnutí byl případ *Rookes v. Barnard* interpretován jako pouhé obecné shrnutí předchozího práva, tedy jako deskripce předchozích sporů, a nikoliv jako vytváření práva nového. V podstatě tak došlo k jakémusi zmrazení práva, a to především v zájmu zachování právní jistoty. Tento stav ovšem netrval dlouho.

Již v roce 2001 se objevilo přelomové rozhodnutí *Kuddus v Chief Constable Leicestershire*,¹²⁹ ve kterém byl nově zavedený restriktivní trend z roku 1993 tvrdě kritizován. Podle tohoto rozhodnutí by bylo krátkozraké vyměnit právo založené na obecných principech Lorda Devlina za právo spočívající pouze na náhodné množině případů, které se dostaly až k soudu. Tak důležitý úkol, jako je prosazování práva, totiž nemůže být ponechán na zcela nahodilých okolnostech. Anglické právo se tudíž vrátilo zpět k dřívějšímu přístupu a až dodnes opět prosazuje normativní interpretaci případu *Rookes v. Barnard*. Jinými slovy jí lze přiznat za jakýkoliv delikt, pakliže splňuje test tří kategorií.

Budoucnost sankční náhrady škody byla a je v Anglii permanentně diskutována. Sankční náhrada škody hraje na jednu stranu nezastupitelnou roli v případech bezohledného jednání delikventů, se kterými se neumí vypořádat trestní právo. Na druhou stranu nelze zastírat, že tento institut v jistém smyslu stírá právě hranice mezi civilním a trestním právem. Důrazným argumentem proti přípustnosti sankční náhrady škody tak může být například to, že v civilním a trestním řízení existují naprosto odlišné procesní záruky. Sankční náhrada škody se přesto v současné Anglii stále užívá, byť velice střídmě, a jak soudy, tak legislativa na tom podle všeho nehodlají nic měnit. To vyjadřuje i názor Law Commission,¹³⁰ podle které je „zcela koherentní usilovat o dosažení účelů trestání (odškodnění, zastrášení, nesouhlas) prostřednictvím civilního

---

¹²⁹ [2001] UKHL 29 a [2002] 2 AC 122.

¹³⁰ Úřad zodpovědný za přípravu a analýzu legislativy.

práva.¹³¹ Její nepostradatelnou roli, byť v relativně pozměněné podobě, konečně potvrdil i nový *Crime and Courts Act 2013*.

5.2. Další vývoj v českém právu

5.2.1. Pojem přiměřeného zadostiučinění de lege lata

Jak jsem se pokusil ukázat, pojí se sankční náhrada škody výlučně s konceptem přiměřeného zadostiučinění, pakliže je dáno v penězích. To je ostatně dáno imateriální povahou skutečností, na něž sankční náhrada škody navazuje. Při pohledu na domácí zákonnou úpravu přiměřeného zadostiučinění potom vyvstává otázka, zda lze závěry o podobnosti sankční náhrady škody a přiměřeného zadostiučinění v případech ochrany osobnosti dle § 13 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, jimž jsem se podrobně věnoval zejména ve čtvrté kapitole, vztáhnout i na „přiměřené zadostiučinění“ přiznávané na základě jiných právních předpisů. Přiměřené zadostiučinění totiž není upraveno zcela jednotně a týmiž výrazy, což při předpokladu racionálního zákonodárce, tj. za předpokladu, že užití různých slov či formulací v textu zákona má svůj základ v rozdílném úmyslu zákonodárce,¹³² vrhá mnohé pochybnosti o koncepční identitě tohoto institutu napříč právním řádem.

Pojem přiměřeného zadostiučinění se vedle ochrany osobnosti fyzických a právnických osob v občanském zákoníku¹³³ objevuje též v obchodním právu, a to jako satisfakce za neoprávněné užívání firmy poškozeného,¹³⁴ za nekalosoutěžní jednání škůdce¹³⁵ nebo jako odškodnění za porušení základních práv společníka způsobené usnesením valné hromady společnosti s ručením omezeným.¹³⁶ Dále je možné, jak bylo již uvedeno v deváté kapitole, požadovat přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo

---

¹³¹ LAW COMMISSION. op. cit. v pozn. 38, odst. 1.22.

¹³² K tomu viz např. HAJN, P. (1997). Může nebo musí soud přiznat přiměřené zadostiučinění? *Bulletin advokacie*. roč. 27, č. 10, s. 6-13.

¹³³ § 13 odst. 1 a odst. 2 a ustanovení § 19b odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

¹³⁴ § 12 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

¹³⁵ § 53 a § 54 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

¹³⁶ § 131 odst. 4 zákona č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník.

nesprávným úředním postupem.¹³⁷ Poškozený může požadovat přiměřené zadostiučinění též v případě existence nemajetkové újmy způsobené při zásahu do práv z průmyslového vlastnictví,¹³⁸ a to dokonce ve výši nejméně dvojnásobku licenčního poplatku, který by poškozenému jinak náležel.¹³⁹ Podobě při zásahu do práv z vynálezů, průmyslových vzorů či zlepšovacích návrhů má za předpokladu nemajetkové újmy poškozený právo na přiznání přiměřeného zadostiučinění v penězích.¹⁴⁰ Shodnou konstrukci volí i zákon o ochraně práv k odrůdám rostlin.¹⁴¹ V neposlední řadě je přiměřené zadostiučinění poskytováno za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do práv autorských.¹⁴² Přiměřeným zadostiučiněním je pokryta i náhrada nemajetkové újmy způsobené diskriminačním jednáním¹⁴³ či zásah do práv poškozených osob v souvislosti s projektem přeměny či schválením rozhodnutí o přeměně obchodní společnosti nebo družstva.¹⁴⁴ Konečně se o přiměřeném zadostiučinění okrajově hovoří též v souvislosti s trestním řízením, a to ve vztahu k poškozenému a jeho odškodněním.¹⁴⁵

Srovnáním výše zmíněných úprav lze shrnout, že přiměřené zadostiučinění, resp. jeho výše je vázána na nemajetkovou újmu („právo na *náhradu* nemajetkové újmy v penězích“, ¹⁴⁶ „poskytnutí přiměřeného zadostiučinění *za* způsobenou nemajetkovou

---

¹³⁷ § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

¹³⁸ § 5 odst. 1 zákona č. 221/2006 Sb., o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví a o změně zákonů na ochranu průmyslového vlastnictví.

¹³⁹ Ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 221/2006 Sb., o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví a o změně zákonů na ochranu průmyslového vlastnictví. Taková částka přiměřeného zadostiučinění zcela jasně nekompenzuje, nýbrž trestá jednání delikventa.

¹⁴⁰ § 75 zákona č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích.

¹⁴¹ § 27 odst. 2 zákona č. 408/2000 Sb., o ochraně práv k odrůdám rostlin.

¹⁴² § 40 odst. 1 písm. e) zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském a právech souvisejících s právem autorským.

¹⁴³ § 10 odst. 1 a odst. 2 zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací či § 4 odst. 10 písm. c) zákona č. 68/2009 Sb., o zaměstnanosti.

¹⁴⁴ § 57 odst. 1 písm. b) a odst. 3 písm. b) zákona č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev.

¹⁴⁵ § 48 odst. 4 písm. k) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a § 3 odst. 7 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

¹⁴⁶ § 13 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a § 10 odst. 1 a odst. 2 zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací.

újmu“,¹⁴⁷ „přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu“¹⁴⁸ [pozn.: text kurzívou zvýraznil autor]). Přestože tato vazba není upravena důsledně ve všech předpisech týkajících se přiměřeného zadostiučinění, lze za jedinou přijatelnou a se zákonem souladnou interpretaci považovat přísně kompenzační přístup. Pakliže je výše přiměřeného zadostiučinění vázána na nemajetkovou újmu, není z logiky věci možné, aby soud zákonným způsobem poškozenému přisoudil více, než je jeho újma. Jinými slovy je zde sankční (ve smyslu nad-kompenzační) princip pojmově vyloučen.

Z teoretického hlediska se jeví přípustná čtyři následující řešení, jak sankční (rozuměj nad-kompenzační) aspekt náhrady škody s přiměřeným zadostiučiněním usmířit. V první řadě je možné kategoricky odmítnout přiznávání jakékoliv vyšší částky náhrady škody (sankční složka). Takové řešení podle mého názoru ovšem představuje nepřípustnou hrozbu nespravedlivého řešení ve prospěch delikventů. V tomto smyslu je sankční aspekt náhrady škody žádoucí a jak domácí judikatura, tak odborná veřejnost zmíněný ohled podporuje.¹⁴⁹ Chtělo by se říct, že účel tvoří a rozhoduje o tom, co je a co není po právu.¹⁵⁰

Za druhé bychom mohli říci, že sankční aspekt přiznané částky náhrady škody nespadá pod rozsah pojmu přiměřeného zadostiučinění, a že takové nad-kompenzační částky reprezentují samostatný druh náhrady. Ani tato varianta ale není přípustná, neboť nemá naprosto žádnou zákonnou oporu. *De lege ferenda*, potažmo v teoretické rovině můžeme sice uvažovat o kategorii sankční náhrady škody coby svébytném institutu českého práva, avšak platné právo takové klasifikaci odporuje.

Třetí variantou by byla reformulace, resp. extenzivní reinterpretace pojmu nemajetkové újmy. Navrhované řešení se přesto zdá být nekoncepční, neboť stírá rozdíl mezi kompenzační a sankční složkou, kvůli němuž celý problém vlastně vznikl. Jakmile bychom připustili, že pojmu nemajetková újma odpovídá mj. též spáchané bezpráví,

---

¹⁴⁷ § 40 odst. 1 písm. e) zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském a právech souvisejících s právem autorským.

¹⁴⁸ § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

¹⁴⁹ Někteří autoři nevidí rozpor mezi tím, aby bylo přiměřené zadostiučinění poskytnuto výlučně za nemajetkovou újmu poškozeného a zároveň, aby plnilo sankční (potrestání) a preventivní (předcházení) funkci – viz TELEČ, I. (2010). Test přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu. *Právní rozhledy*. roč. 18, č. 4, s. 146.

¹⁵⁰ MARŠÁLEK, P. op. cit. v pozn. 6, s. 55.

resp. závažnost porušení práva,¹⁵¹ které bychom tu kompenzovali, ztratíme naprosto kontrolu na důvodností přiznané částky. Z tohoto důvodu se domnívám, že nelepším řešením je varianta čtvrtá, podle níž teoreticky rozlišíme kompenzační a sankční složku přiměřeného zadostiučinění.

Poslední varianta chápe v souladu s platným právem přiměřené zadostiučinění jako kompenzaci za nemajetkovou újmu a zároveň jako rehabilitaci, resp. sankci za samotné porušení práva. Podobně jako v anglickém právu by byla tato rehabilitační složka přiznávána za závažnost deliktu.¹⁵² Ve prospěch tohoto řešení hovoří i samotná zákonná úprava, která mezi pojmy nemajetkové újmy a přiměřeného zadostiučinění neklade rovnítko. Širší interpretaci podporuje např. zákon o soudnictví ve věcech mládeže („aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění“),¹⁵³ zákon o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví („má právo na [...] přiměřené zadostiučinění, *byla-li* zásahem do práv způsobena nemajetková újma“),¹⁵⁴ obchodní zákoník („právo na přiměřené zadostiučinění *za porušení základních práv* společníka“)¹⁵⁵ či dokonce samotný občanský zákoník, který striktně vzato hovoří pouze o náhradě nemajetkové újmy v penězích a nikoliv o přiměřeném zadostiučinění poskytnutém za nemajetkovou újmu.¹⁵⁶ Dvojsložkové chápání přiměřeného zadostiučinění v českém právu dle mého názoru lépe vysvětluje realitu soudního rozhodování, kdy jsou ve výjimečných případech skutečně přiznávány částky přesahující nemajetkovou újmu žalobce. Takovýto teoretický přístup přitom umožňuje i v praxi lépe rozlišit oba aspekty přiznané náhrady, když by tyto mohly být v odůvodnění soudního rozhodnutí rozlišeny. Tím bychom zároveň vyšli vstříc požadavku lepší přezkoumatelnosti a předvídatelnosti rozhodnutí.

---

¹⁵¹ Pomíjím teď problematiku ontologické přebujelosti, která s tím souvisí. Z metafyzického hlediska není totiž existence bezpráví jako svébytného jsoucná, které by bylo možno ohodnotit nějakou částkou, vůbec samozřejmé.

¹⁵² Srov. sec. 34(7) *Crime and Courts Act 2013* (c. 22).

¹⁵³ § 3 odst. 7 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

¹⁵⁴ § 5 odst. 2 zákona č. 221/2006 Sb., o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví a o změně zákonů na ochranu průmyslového vlastnictví.

¹⁵⁵ § 131 odst. 4 zákona č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník.

¹⁵⁶ Viz § 13 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Širšímu pojetí přiměřeného zadostiučinění odpovídá i zahraniční praxe, podle níž je přiměřené zadostiučinění mj. „odměnou úspěšnému žalobci“¹⁵⁷ za podstoupené riziko a komplikace způsobené soudním řízením, jehož výsledek je často velice nejistý. Jedná se tu patrně o jakýsi popud k prosazení preventivní funkce přiměřeného zadostiučinění v případech zvláštního zřetele hodných. Mimo to, širší pojetí přiměřeného zadostiučinění podporuje i procesní ustanovení § 153 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, který předvídá diskreci soudu při výměře přiměřeného zadostiučinění, tedy při rozhodování o nároku, jehož způsob vypořádání vyplývá z právního předpisu.¹⁵⁸ V takovém případě je přiměřené zadostiučinění možné přiznat i *ultra petitem*, to však pouze za předpokladu, že bude zohledněn sankční element přiměřeného zadostiučinění, tj. závažnost spáchaného deliktu. V opačném případě by rozhodnutí soudu bylo nezákonné.

5.2.2. Náhrada škody na zdraví

Ve vztahu k přiměřenému zadostiučinění je pak zajímavé srovnání s náhradou škody na zdraví, kde se z části taktéž hradí nemajetkové újma (bolestné, ztížení společenského uplatnění). Podle Ústavního soudu se i zde nutně uplatní test přiměřenosti, resp. proporcionality, který je výslovně zakotven ve věcech ochrany osobnosti v souvislosti s přiměřeným zadostiučiněním. Takový přístup vyplývá podle Ústavního soudu z evropské právní kultury a je v souladu s právem na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.¹⁵⁹ Domnívám se, že s tímto názorem lze jediné souhlasit.

Test přiměřenosti by měl přitom podle Ústavního soudu zohlednit jak 1) závažnost škody na zdraví, tak 2) možnost vyléčení či eliminace způsobené škody a také 3) míru

---

¹⁵⁷ HAJN, P. (2003). K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. *Bulletin advokacie*. roč. 33, č. 4, s. 9. Autor v tomto svém textu dovozuje dvojí – satisfakční a sankční – funkci přiměřeného zadostiučinění, přičemž navrhuje, aby sankční složka představovala úhradu ze strany škůdce na humanitární účel, a to na základě ustanovení § 13 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Taková úhrada by nebyla vázána na nemateriální újmu poškozeného, jako je tomu v ustanovení § 13 odst. 2 téhož zákona, nýbrž na přiměřené zadostiučinění jako takové. Otázkou ovšem je, proč by podobné sankční plnění mělo mít peněžitou podobu. Srov. § 13 odst. 2 téhož zákona *a contrario*.

¹⁵⁸ Srov. též TELEČ, I. op. cit. v pozn. 149, s. 146.

¹⁵⁹ Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 350/03 ze dne 29. 9. 2005.

zavinění lékaře,¹⁶⁰ tedy podobně jako u sankční náhrady škody, resp. u přiměřeného zadostiučinění se při náhradě nehmotné škody ve věcech ublížení na zdraví přihlédne k zavinění delikventa, resp. ke všem přitěžujícím či polehčujícím okolnostem. Z tohoto pohledu by bylo legitimní očekávat, aby se přiznávané částky náhrady škody v obou oblastech (ochrana osobnosti a ublížení na zdraví) pohybovaly v řádově stejných hodnotách. Ve skutečnosti tomu tak ale není.¹⁶¹ Za daného stavu je zcela nekoncepční, pokud náhrady ve věcech újmy na zdraví dosahují řádově miliónů, kdežto nároky z ochrany osobnosti bývají vypořádávány částkami v řádech nejvýše několika desítek tisíc.¹⁶² Tím spíše je taková situace zarážející, když se o sankčním aspektu hovoří pouze v souvislosti s přiměřeným zadostiučiněním. Bylo by proto pochopitelné (leč neospravedlnitelné), pokud by byl poměr mezi výší přiznávaných částek opačný, tj. pokud by byly v rámci sankčního působení přiměřeného zadostiučinění přiznávány vyšší částky než v případě ublížení na zdraví. Přestože právní teorie činí rozdíl mezi oběma nároky,¹⁶³ jejich hodnocení by mělo být v zájmu principu rovnosti a právní jistoty založeno na stejném základě. Mústkem mezi oběma nároky by přitom mohlo být přiměřené zadostiučinění přiznávané na základě zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci.¹⁶⁴ Soudy si zde totiž pravidelně argumentačně vypomáhají tabulkami užívanými ve věcech náhrady škody na zdraví.¹⁶⁵

V tomto smyslu lze vysoce pozitivně hodnotit text nového občanského zákoníku, který náhradu veškeré nemajetkové újmy podřazuje pod kategorii přiměřeného

---

¹⁶⁰ V této souvislosti je někdy zajímavé, kam až může v očích české judikatury sahát zavinění lékaře - viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tdo 486/2004 ze dne 27. 5. 2004. K tomu též BERAN, K. (2006). Trestní odpovědnost lékaře za chybu při ošetření pacienta. *Trestněprávní revue*. roč. 5, č.1, s. 10-19.

¹⁶¹ K tomu viz RYŠKA, M. op. cit. v pozn. 30, s. 306.

¹⁶² Srov. též VLK, V. op. cit. v pozn. 88, s. 52.

¹⁶³ Viz např. ŽDÁREK, R. (2013). Souběžné uplatňování nároků na náhradu škody na zdraví a nároků z titulu porušení práva na ochranu osobnosti. *Soudní rozhledy*. roč. 19, č. 4, s. 126-129; či RYŠKA, M. (2009). Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*. roč. 17, č. 16, s. 591-593.

¹⁶⁴ § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci způsobenou rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

¹⁶⁵ Viz např. rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 4. 2. 2013, sp. zn. 10C 45/2012, v němž soud posuzoval nárok na přiměřené zadostiučinění za naprostou likvidaci osobnosti poškozeného v důsledku nezákonného stíhání a odsouzení státem. Blíže viz pozn. 67.

zadostiučinění.¹⁶⁶ Nový kodex soukromého práva navíc po mém soudu zcela správně ponechává soudu možnost spravedlivého určení výše přiznané náhrady, a to v závislosti na všech polehčujících i přitěžujících okolnostech případu.^{167,168}

6. EVROPSKÁ ÚPRAVA

6.1. PETL

Závěrečnou otázkou, již se chci v této práci věnovat, je aplikovatelnost institutu sankční náhrady škody v evropském soukromém právu.¹⁶⁹ Evropská skupina deliktního práva (*European Group on Tort Law*) se již od počátku 90. let snažila vytvořit jakýsi jednotný rámec evropského soukromého práva deliktního, který by ve formě soft law umožnil postupné sjednocování národních úprav. Tyto snahy našly výraz v Principech evropského deliktního práva ('PETL').¹⁷⁰ Ty ovšem jako takové sankční náhradu škody výslovně nezmiňují.

Jisté náznaky bychom mohli spatřovat v čl. 10:101 PETL. Ten říká, že „[n]áhrada škody slouží také účelu předcházení škodám,“ což bychom mohli interpretovat právě jako 'zastrašovací' (exemplární) funkci sankční náhrady škody. Dále čl. 10:301 odst. 2) stanoví, že v případě výměry nemajetkové škody „[m]usí být stupeň zavinění škůdce musí vzat v potaz pouze, pokud významně přispěl k újmě poškozeného.“ To by znamenalo, že PETL připouští, aby výše škody byla stanovena v závislosti na jednání škůdce, tj. stejně jako je tomu u sankční náhrady škody.

¹⁶⁶ § 2951 odst. 2 a § 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶⁷ § 2955 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶⁸ K zhodnocení a některým nedostatkům nové úpravy, jako je například omezený okruh deliktů, za něž lze nemajetkovou újmu přiznat - viz např. VLASÁK, M. (2012). Vybrané otázky práva civilních deliktů v novém občanském zákoníku na pozadí PETL. *Právní rozhledy*. roč. 20, č. 15-16, s. 561-567; či VOJTEK, P. (2013). Dvě otázky medicínského práva, pro něž bude nový občanský zákoník přelomový. *Soudní rozhledy*. roč. 19, č. 4, s. 122-126. Formulace ustanovení § 2894 odst. 2 ve srovnání s § 2951 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník přitom otevírá zajímavou otázku, zda bude možné přiznat přiměřené zadostiučinění i tehdy, pokud poškozenému nevznikne žádná nemajetková újma. Osobně se domnívám, že ano, avšak v takovém případě bude mít přiměřené zadostiučinění zpravidla nepeněžní formu. Absence imateriální újmy bude většinou indikovat nižší závažnost deliktu a tedy méně důvodů k přiznání jakékoliv dodatečné částky. Právo žalobce bude dle mého názoru vindikováno již samotným rozsudkem.

¹⁶⁹ Viz např. KOZIOL, H. op. cit. v pozn. 41.

¹⁷⁰ Viz pozn. 43.

Přes tyto indicie, které by snad hovořily ve prospěch přípustnosti sankční náhrady škody, ale převáží spíše závěr, že tento dokument sankční náhradu škody nepřipouští. Příslušné pasáže je podle všeho totiž třeba chápat ve světle tzv. zvýšené náhrady škody, tj. takové náhrady, která stále ctí kompenzační princip, a to i tehdy když bere v potaz jednání škůdce. Obdobnému závěru svědčí také fakt, že Helmut Koziol, čestný prezident a ideový vůdce Evropské skupiny deliktního práva, je dlouholetým odpůrcem tohoto institutu.¹⁷¹

Koziol sankční náhradu škody odmítá především z důvodů právní systematiky. Varuje před reformováním principů soukromého deliktního práva, které mají své dobré ospravedlnění. Na rozdíl od klasické náhrady škody či bezdůvodného obohacení totiž sankční náhrada škody nespĺňuje Bydlinkého test vzájemného ospravedlnění právních následků.¹⁷² Podle tohoto testu musí být odpovídající soukromoprávní následky vzájemně zdůvodnitelné. Pokud by tedy měla být sankční náhrada škody součástí soukromého práva, museli bychom mít dobrý důvod jak proto to, že (1) je jí škůdce povinen uhradit, tak pro to, že (2) je jí poškozený oprávněn obdržet. Koziol však shrnuje, že ospravedlnění druhého následku může být ve své podstatě jedine kompenzační.¹⁷³ Nemá proto smysl hovořit o sankční náhradě škody, ale nejvýše o náhradě zvýšené s preventivně-sankčními aspekty.

Koziolova přesvědčivá argumentace přesto nesměřuje proti smyslu samotného institutu sankční náhrady škody (v anglickém pojetí), jako spíše proti její terminologii. Pakliže není sankční náhrada škody založena na ztrátě, ale na porušení práva, nemělo by se jí říkat náhrada škody. V tomto smyslu se ovšem jen více potvrzuje paralela mezi pojmově oddělitelnou preventivně-sankční složkou přiměřeného zadostiučinění a anglickým institutem sankční náhrady škody. Celkově se proto domnívám, že to zda PETL odmítají sankční náhradu škody, resp. její anglickou podobu nejen pojmově ale též obsahově není zcela jednoznačné.

---

¹⁷¹ Srov. např. KOZIOL, H. a WILCOX, V. op. cit. v pozn. 43.

¹⁷² KOZIOL, H. op. cit. v pozn. 41, s. 752.

¹⁷³ Tamtéž, s. 757.

6.2. Nařízení Řím II.

Patrně poslední zásadní počin na poli evropského deliktního práva najdeme přímo v sekundárním právu EU. Jedná se o Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy, známé též jako Řím II. Podle něj lze na případy sankční náhrady škody aplikovat výhradu veřejného pořádku (*ordre public*).¹⁷⁴

Nařízení doslovně říká, že výhrada veřejného pořádku může být použita „za výjimečných okolností [...], zvláště [...] když by byla [...] přiznána nekompenzační sankční či exemplární náhrada škody [...]“.¹⁷⁵ Tím dochází de facto k potvrzení již existující praxe některých evropských soudů, které právě z tohoto důvodu odmítly provést výkon cizích rozhodnutí přiznávajících oprávněnému sankční náhradu škody.¹⁷⁶ Evropská unie zde dává jasně najevo, že aplikace trestních sankcí by měla být v evropském prostoru doménou trestního a nikoliv soukromého práva. Jedním dechem ale text tohoto nařízení na témže místě dodává, že se výhrada veřejného pořádku týká pouze náhrady přiznané „v mimořádné výši a v závislostech na okolnostech případu a právním řádu členského státu.“¹⁷⁷

Co se tak zpočátku mohlo zdát jako definitivní odpověď na otázku po přípustnosti sankční náhrady škody v evropském kontextu, se nakonec stalo spíše nepřesvědčivým a pouze vágním vyslovením převažujícího nesouhlasu s tímto institutem. Není ovšem bez zajímavosti, že většina evropských států, jakkoliv oficiálně sankční náhradu škody odmítají, přiznává v praxi (byť výjimečně) částky náhrady škody přesahující újmu poškozeného.¹⁷⁸ Francie dokonce uvažuje o zavedení sankční náhrady škody v zákonné podobě.¹⁷⁹

¹⁷⁴ K tomu též viz např. ROUHETTE, T. (2007). The Availability of Punitive Damages in Europe: Growing Trend or Nonexistent Concept. *Defense Counsel Journal*. vol. 74, no. 4, s. 328-33.

¹⁷⁵ Čl. 32 preambule Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007.

¹⁷⁶ Blíže viz např. WURMNEST, W. Recognition and Enforcement of US Money Judgments in Germany. *Berkeley Journal of International Law*. 2005, vol. 23, no. 1, s. 175-200.

¹⁷⁷ Čl. 32 preambule Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007.

¹⁷⁸ Srov. KOZIOL, H. a WILCOX, V. op. cit. v pozn. 43; či VLASÁK, M. op. cit. v pozn. 19, s. 223.

¹⁷⁹ Viz ROWAN, S. (2009). Comparative Observations on the Introduction of Punitive Damages in French Law. In: Cartwright, J.; Vogenauer, S. a Whittaker, S. (eds.). *Reforming the French law of* (pozn. pokračuje na další str.)

7. SHRNUTÍ

Sankční náhrada škody byla v této práci představena jako specifický institut anglického *common law*, který stojí ve zdánlivé opozici oproti náhradě škody kompenzační. Rozdíl spočívá v cílech, které tyto dva nástroje sledují. Zatímco sankční náhrada škody si klade za cíl 'potrestat' a 'zastašit' škůdce, kompenzační náhrada škody svůj cíl spatřuje v navrácení původního stavu. Sankční náhrada škody tak nevychází primárně z újmy poškozeného, ale z povahy spáchaného deliktu. Navíc se při určování její výše zohledňuje i velikost majetku delikventa. Přes tuto principiální odlišnost obou typů náhrady škody je však jejich praktické odlišení velice obtížné. Z prostředí anglického práva ostatně vidíme, že určitý typ kompenzační náhrady škody, tzv. zvýšená náhrada škody, se může snadno překloupat do pozice, kdy není zcela zřejmé, který z cílů (trestat nebo kompenzovat nemajetkovou újmu) sleduje. Z teoretického hlediska je rozhodující, jaký cíl přiznaná náhrada primárně sleduje, a zda porušuje princip kompenzace či ne.

Sankční přístup je v soukromém právu samozřejmě velice kontroverzní a vyvolává mnohé pochybnosti. Proto také anglické *common law* zavedlo velice přísná kritéria pro přiznání tohoto typu náhrady škody. Existují zde pouze tři kategorie deliktů, které lze takto sankcionovat: (i) vypočítavé jednání za účelem zisku, který dostatečně přesáhne výši případné kompenzace (ii) represivní, svévolné či protiústavní jednání úřední osoby za vzniklou škodu a (iii) případy, kdy je sankční náhrada škody výslovně připuštěna v zákonné úpravě.

Samotná skutečnost, že delikt spadá pod některou z uvedených kategorií, navíc ještě nepostačuje k tomu, aby byla sankční náhrada škody přiznána. V anglickém právu, stejně jako v českém, je vždy na prvním místě snaha o kompenzaci. Až tehdy, kdy samotná kompenzace nedokáže zjednat spravedlnost, je možné přistoupit k civilnímu potrestání. Bohatá britská judikatura pak vytvořila celou řadu dalších restriktivních podmínek, které ze sankční náhrady škody činí spíše okrajový institut. Přesto se současné anglické *common law* sankční náhrady škody nehodlá vzdát a považuje jí za svou důležitou součást. O tom svědčí též nedávno přijatá britská zákonná úprava, která

---

obligations. Oxford: Hart Publishing, s. 336-38; či ROWAN, S. (2010). Reflections on the Introduction of Punitive Damages for Breach of Contract. *Oxford Journal of Legal Studies*. vol. 30, no. 3, s. 513-16.

umožňuje sankční náhradu škody přiznat v oblasti ochrany osobnosti, a to nezávisle na případné kompenzaci.

Ve svém textu jsem se snažil ukázat, že tento posun podporuje chápání sankční náhrady škody jako rehabilitačního nástroje, tj. jako náhrady za závažnost porušení práva poškozeného. Nejde tu jen o deklaraci bezpráví (jako u nominální náhrady), ani o kompenzaci majetkové či nemajetkové újmy (jako u skutečné či zvýšené náhrady škody), či o odebrání nezákonného zisku delikventa (jako u restituční náhrady škody). Jde o rehabilitaci soukromého práva poškozeného. Té lze zpravidla dosáhnout trestu v podobně nákladů řízení či samotným vynesením rozsudku (deklarací), ovšem ve výjimečných případech je třeba v zájmu realizace preventivně-sankčních aspektů náhrady škody přiznat poškozenému částku přesahující jeho kompenzovatelnou újmu. Právě k tomu sankční náhrada slouží.

V této souvislosti jsem dospěl k obecné pojmové definici, podle které se *sankční náhrada škody poškozenému, který je obětí nepřístojného jednání delikventa, přizná za účelem potrestání a zastrášení škůdce, a to ve výši zajišťující rehabilitaci jeho porušených práv, tj. s ohledem na všechny okolnosti zvyšující či snižující závažnost spáchaného deliktu.*

Uvedené doktrinální uchopení sankční náhrady škody z ní činí institut porovnatelný s naším konceptem přiměřeného zadostiučinění, resp. s jeho preventivně-sankční složkou, jejíž přítomnost v posledním roce opakovaně potvrdily i naše nejvyšší justiční orgány. Namísto sveřepého jejího sveřepého odmítání bychom tudíž napříště mohli převzít mnohé poznatky a dlouholeté zkušenosti s aplikací sankční náhrady škody v Anglii. O přítomnosti a potřebnosti určité podoby civilního trestu svědčí též důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku či některá odborná literatura.¹⁸⁰

S ohledem na subsidiární funkci bezdůvodného obohacení a kvůli jeho teoretickému zakotvení v alokační doktríně jsem argumentoval pro realizaci tohoto sankčního aspektu formou přiměřeného zadostiučinění. Argumentoval jsem ve prospěch teoretického rozdělení přiměřeného zadostiučinění na náhradu nemajetkové újmy (kompenzační/satisfakční funkce) a rehabilitaci či vindikaci porušeného práva

---

¹⁸⁰ Viz VLÁDA ČR. op. cit. v pozn. 65, s. 578; či např. RYŠKA, M. op. cit. v pozn. 30, s. 305n.; KÜHN, Z. op. cit. v pozn. 3; či HAJN, P. op. cit. v pozn. 157, s. 7n.

poškozeného (sankční/preventivní funkce). Tomuto rozdělení ostatně nasvědčuje nejen platná právní úprava, ale též část doktríny a judikatury.

Podíváme-li se zpět na výše uvedené argumenty, zdá se, že sankční náhrada škody, resp. její česká obdoba, v našem právu může být, a podle Ústavního soudu de facto také je přípustná. Viděli jsme, že lze poskytnout stejně dobré důvody pro i proti tomuto institutu. Z tohoto ovšem mj. plyne, že otázka po přípustnosti sankční náhrady škody v soukromém právu není otázkou právně-teoretickou, ale spíše morálně-politickou. Problém nespočívá v tom, zda sankční funkce náhrady škody je či není teoreticky přípustná, ale v tom, pro který z protichůdných argumentů a potažmo i jimi představovaných hodnot se rozhodneme. V tomto duchu také ostatně ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012 argumentoval Ústavní soud, když několikrát použil test proporcionality, aby tak dovedl přípustnost preventivně-sankčního principu náhrady škody. Stále však platí, že by tento princip měl být uplatňován pouze zřídka a uváženě, aby tak byla vždy dodržena „přiměřenost“ přiznané náhrady.

V této studii jsem se také pokusil představit některé základní problémové body, které jsou se sankční náhradou škody tradičně spojovány. I na nich se však ukázalo, že Ústavním soudem nově nastavený trend s sebou přináší mnohé problémy. Přípustnost sankční náhrady škody v českém právu proto není vůbec samozřejmá. Z hlediska právně-teoretického se navíc zdá, že na tuto otázku nelze dát jednoznačnou odpověď, neboť je možné poskytnout množství pádných argumentů jak pro, tak i proti její přípustnosti.

Argumenty, které byly v tomto textu předloženy, bohužel nezohledňují všechna specifika českého právního prostředí, a proto bude do budoucna nezbytné podrobit problematiku sankční náhrady škody dalšímu zkoumání. Až časem se možná lépe ukáže, zda je tento institut v našem právu skutečně doktrinálně přípustný či ne. Prozatím si tak můžeme namísto otázky po její teoretické přípustnosti položit otázku, zda je sankční náhrada škody žádoucí. Zde se stavím na stranu zastánců tohoto institutu.

Závěrem jsem představil poněkud odlišný postoj, který se dnes objevuje v mezinárodním (evropském) právu soukromém. Dle nařízení Řím II.¹⁸¹ může být přiznání sankční náhrady škody v civilně-právním sporu s cizím prvkem důvodem užití

---

¹⁸¹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007.

výhrady veřejného pořádku. Zřejmě i s ohledem na dominantní postavení britských ostrovů však není toto odmítnutí sankční náhrady škody zcela rezolutní. V jiném evropském dokumentu – Principech evropského deliktního práva, který ale není právně závazný, se navíc objevuje tzv. zvýšená náhrada škody, která má zajišťovat preventivní ('zastrašující') funkci soukromého práva. Ani tento dokument tedy neodmítá alternativní cíle náhrady škody, byť terminologicky samotnou sankční náhradu škody nepřipouští.

SEZNAM POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

ČESKÁ REPUBLIKA

- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací
- zákon č. 68/2009 Sb., o zaměstnanosti
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev
- zákon č. 221/2006 Sb., o vymáhání práv z průmyslového vlastnictví a o změně zákonů na ochranu průmyslového vlastnictví
- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže
- zákon č. 408/2000 Sb., o ochraně práv k odrůdám rostlin
- zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském a právech souvisejících s právem autorským.
- zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích
- zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

EVROPSKÁ UNIE

- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007

VELKÁ BRITÁNIE

- *Reserve and Auxiliary Forces Act 1951*
- *Crime and Courts Act 2013 (c. 22)*

- *Coroners and Justice Act 2009*

JUDIKATURA

VELKÁ BRITÁNIE

- *2 Travel Group plc (in liquidation) v. Cardiff City Transport Services Ltd* [2012] CAT 19
- *AB v. South-West Water Services Ltd* [1993] 1 All ER 609 (CA)
- *Archer v. Brown* [1984] 2 All ER 267
- *Ashley v. Chief Constable of Sussex Police* [2008] 1 AC 962
- *BMW of North America, Inc v. Gore* 517 U. S. 559 (1996)
- *Broome v. Cassell & Co* [1972] AC 1027 (HL)
- *Crouch v. Great Northern Railway Co.* (1856) 11 Ex. 742
- *Drane v. Evangelou* [1978] 2 All ER 437
- *Grobbelaar v. News Group Newspapers Ltd* [2002] 1 WLR 3024
- *Holden v. Chief Constable of Lancashire* [1987] QB 380
- *Livingston v. Rawyards Coal Co* (1880) 5 App Cas 25
- *Kuddus v Chief Constable Leicestershire* [2001] UKHL 29 a [2002] 2 AC 122
- *McCarey v. Associated Newspapers Ltd (No 2)* [1965] 2 QB 86
- *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129 (HL)
- *Thompson v. Commissioner of Police of the Metropolis* [1997] 2 All ER 762
- *Wilkes v. Wood* (1763) 98 ER 489
- *Watkins v. Home Office and others* [2006] UKHL 17

ČESKÁ REPUBLIKA

ÚSTAVNÍ SOUD

- nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012
- nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1612/09 ze dne 23. 2. 2010
- nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 69/06 ze dne 12. 10. 2006
- nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 ze dne 4. 5. 2005
- nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 350/03 ze dne 29. 9. 2005

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR

- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1231/2011 ze dne 12. 12. 2012
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1092/2011 ze dne 29. 11. 2012
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 4842/2010 ze dne 27. 09. 2012
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 23 Cdo 3704/2011 ze dne 27. 07. 2012
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1796/2011 ze dne 15. 3. 2012
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3936/2010 ze dne 15. 12. 2011
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2434/2010 ze dne 16. 8. 2011
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 7 Tdo 486/2004 ze dne 27. 5. 2004
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 873/2002 ze dne 7. 11. 2002

NIŽŠÍ SOUDY

- rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 10 C 45/2012 ze dne 4. 2. 2013

BIBLIOGRAFIE

- BAGSHAW, R. (2011). False Imprisonment - Vindictory Damages. *Student Law Review*. [n.d.], s. 2-3
- BEEVER, A. (2003). The Structure of Aggravated and Exemplary Damages. *Oxford Journal of Legal Studies*. vol. 23, no. 1, s. 87-110
- BERAN, K. (2012). *Pojem osoby v právu*. Praha: Leges
- (2006). *Právnícké osoby veřejného práva*. Praha: Aleš Čeněk
- (2006). Trestní odpovědnost lékaře za chybu při ošetření pacienta. *Trestněprávní revue*. roč. 5, č.1, s. 10-19
- BURROWS, A. S. (2004). *Remedies for Torts and Breach of Contract*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press
- BYDLINSKI, F. (1996). *System Und Prinzipien Des Privatrechts*. Vienna: Springer-Verlag
- EDELMAN, J. (2002). *Gain-Based Damages*. Portland: Hart Publishing
- ELISCHER, D. (2010). Ke genezi a vývoji konceptu individuální občanskoprávní odpovědnosti za škodu. In: Havel, B. a Pihera, V. (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Praha/Plzeň: Aleš Čeněk, s. 121-135
- (2009). Nové i staronové jevy v deliktním právu – vybrané aktuální otázky v právu odpovědnosti za škodu. In: Pauknerová, M. a Tomášek, M. *Nové jevy v právu na počátku 21. století – Proměny soukromého práva*. 4.sv. Praha: Karolinum, s. 146-163
- (2008). Náhrada nemajetkové újmy de lege ferenda s ohledem na současné trendy deliktního práva. *Právník*. roč. 147, č. 10, s. 1101-1107
- EUROPEAN GROUP ON TORT LAW. (2005). *Principles of European Tort Law (text and commentary)* Wien: Springer-Verlag
- FELDMAN, D. (2012). Consequences of Administrative Unlawfulness. *The Cambridge Law Journal*. vol. 71, no. 1, s. 11-15
- GERLOCH, A. (2009). *Teorie práva*. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk
- GHANDHI, P. R. (1990). Exemplary Damages in the English Law of Tort. *Legal Studies*. vol. 10, no. 2, s. 182-200

- GORDLEY, J. (2006). *Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*. Oxford: Oxford University Press
- HAJN, P. (2003). K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti. *Bulletin advokacie*. roč. 33, č. 4. s. 7-12
- (1997). Může nebo musí soud přiznat přiměřené zadostiučinění? *Bulletin advokacie*. roč. 27, č. 10, s. 6-13
- HAMPTON, J. (1990). Forgiveness, Resentment and Hatred. In: Murphy, J. G. a Hampton J. (eds.). *Forgiveness and Mercy*. Cambridge: Cambridge University Press
- HETHERINGTON, S. (2012). *Halsbury's Laws of England*. 5th ed. vol. 12. LexisNexis B [přístup dne 1. 6. 2012]
- JANEČEK, V. (2013). K přípustnosti sankční náhrady škody. *Právní rozhledy*. roč. 21, č. 5, s. 153-159
- KOBLIHA, I. a ELISCHER, D. (2012). *Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti průmyslového vlastnictví a podle autorského zákona*. Praha: Leges
- KOCH, B. A. (2005). The "European Group on Tort Law" and Its "Principles of European Tort Law". *The American Journal of Comparative Law*. vol. 53, no. 1, s. 189-205
- KOZIOL, H. (2012). *Basic Questions of Tort Law from a Germanic Perspective*. Wien: Jan Sramek Verlag
- (2008). "Punitive Damages - A European Perspective". *Louisiana Law Review*. vol. 68, no. 3, s. 741-764
- KOZIOL, H. a WILCOX, V. (eds.). (2009). *Punitive Damages: Common Law and Civil Law Perspectives*. Wien: Springer-Verlag
- KÜHN, Z. (2010). Má mít náhrada škody v soukromém právu sankční funkci? In: Havel, B. a Pihera, V. (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Praha/Plzeň: Aleš Čeněk, s. 203-216
- LAW COMMISSION. (1997). Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages. *Sixth Programme of Law Reform: Damages*. (report no. 247)
- Lord SCOTT. (2007). Damages. *Lloyd's Maritime and Commercial Law Quarterly*. vol. 4, no. Nov, s. 465-473

- MALLOR, J. a ROBERTS, B. (1999). Punitive Damages: On the Path to a Principled Approach? *Hastings Law Journal*. vol. 50, no. 4, s. 1001-1014
- MARKESINIS, B., DEAKIN, S. a JOHNSTON, A. (2012). *Markesinis and Deakin's Tort Law*. 7th ed. Oxford: Oxford University Press
- MARŠÁLEK, P. (2008). *Právo a společnost*. Praha: Auditorium
- McBRIDGE, N. J. a BAGSHAW, R. (2012). *Tort Law*. 4th ed. Harlow: Pearson
- McGREGOR, H. (1965). Compensation versus Punishment in Damages Awards. *The Modern Law Review*. 1965, vol. 28, no. 6, s. 629-653
- MULHERON, R. (2000). Exemplary Damages and Tort: An International Comparison. *University of Notre Dame Australia Law Review*. vol. 2, no. 1, s. 17-51
- NĚMČÁK, V. (2013). Odpovědnost veřejné moci za škodu jako materie veřejného práva. *Právník*. roč. 152, č. 3. s. 222-234
- PEARCE, D. a HALSON, R. (2008). Damages for Breach of Contract: Compensation, Restitution and Vindication. *Oxford Journal of Legal Studies*. vol. 28, no. 1, s. 73-98
- PELIKÁNOVÁ, I. (2012). *Obchodní právo. 5. díl. Odpovědnost (s přihlédnutím k návrhu občanského zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer ČR
- POPE, M. A. (1995). Punitive Damages: When, Where and How They Are Covered. *Defense Counsel Journal*. vol. 62, no. 4, s. 539-552
- RENDLEMAN, D. (2009). Common Law Punitive Damages: Something for Everyone? *University of St. Thomas Law Journal*. vol. 7, no. 1, s. 1-24
- ROUHETTE, T. (2007). The Availability of Punitive Damages in Europe: Growing Trend or Nonexistent Concept. *Defense Counsel Journal*. vol. 74, no. 4, s. 320-342
- ROWAN, S. (2010). Reflections on the Introduction of Punitive Damages for Breach of Contract. *Oxford Journal of Legal Studies*. vol. 30, no. 3, s. 495-517
- (2009). Comparative Observations on the Introduction of Punitive Damages in French Law. In: Cartwright, J.; Vogenauer, S. a Whittaker, S. (eds.). *Reforming the French law of obligations*. Oxford: Hart Publishing, s. 325-346
- RYŠKA, M. (2009). Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. *Právní rozhledy*. roč. 17, č. 16, s. 591-593

- (2009). Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti. *Právní rozhledy*. roč. 17, č. 9, s. 305-308
- SEBOK, A. (2007). Punitive Damages: From Myth to Theory. *Iowa Law Review*. vol. 92, no. 3, s. 957-1036
- STEVENS, R. (2007). *Torts and Rights*. Oxford: Oxford University Press
- (2006). Torts, Rights and Losses. *Law Quarterly Review*. vol. 122, no. Oct, s. 565-569
- ŠÁMAL, P. a kol. (2012). *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck
- TELEC, I. (2010). Test přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu. *Právní rozhledy*. roč. 18, č. 4, s. 144-152
- TODD, S. (2004). A New Zealand Perspective on Exemplary Damages. *Common Law World Review*. vol. 33, no. 3, s. 255-282
- VEČEŘA, M. – GERLOCH, A. – SCHLOSSER, H. – BERAN, K. – RUDENKO, S. (2011). *Teória práva*. 4. vyd. Bratislava: EUROKÓDEX
- VENTOSE, E. D. (2010). Damages for Constitutional Infringements: Compensation and Vindication. *Commonwealth Law Bulletin*. vol. 36, no. 2, s. 223-233
- VLÁDA ČR. (2012). *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku*. Praha: Vláda ČR
- VLASÁK, M. (2012). Vybrané otázky práva civilních deliktů v novém občanském zákoníku na pozadí PETL. *Právní rozhledy*. roč. 20, č. 15-16, s. 561-567
- (2008). Sankční náhrada škody na pozadí mezinárodní konference. *Právní rozhledy*. roč. 16, č. 24, s. 922-924
- VLK, V. (2010). Otevírá se nový prostor pro odškodňování morální újmy při zásazích státu? *Bulletin advokacie*. roč. 40, č. 1-2, s. 49-53
- VOJTEK, P. (2013). Dvě otázky medicínského práva, pro něž bude nový občanský zákoník přelomový. *Soudní rozhledy*. roč. 19, č. 4, s. 122-126
- (2009). *Přehled judikatury ve věcech náhrady škody*. Praha: ASPI
- WAGNER, G. (vyjde). Punitive Damages in European Private Law. In: Basedow, J. H. a Zimmerman, R. (eds.). *Handbook of European Private Law*. [n.d.], s. 1-8 (dostupné z: URL: <<http://ssrn.com/abstract=1766113>> [01.06.2013])
- WURMNEST, W. (2005). Recognition and Enforcement of US Money Judgments in Germany. *Berkeley Journal of International Law*. vol. 23, no. 1, s. 175-200

ZIPURSKY, B. C. (2011). Palsgraf, Punitive Damages, and Preemption. *Harvard Law Review*. vol. 125, no. 7, s. 1757-1797

ŽDÁREK, R. (2013). Souběžné uplatňování nároků na náhradu škody na zdraví a nároků z titulu porušení práva na ochranu osobnosti. *Soudní rozhledy*. roč. 19, č. 4, s. 126-129

INTERNETOVÉ ZDROJE

- URL: <<http://civil.udg.edu/php/biblioteca/items/287/PETLCzech.pdf>> [přístup dne 30. 12. 2012]
- URL: <<http://www.takelegaladvice.com/news-and-information/legal-guidance/-/What-does-it-cost/>> [přístup dne 1. 6. 2013]